

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

शिक्षाशास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) द्वितीय वर्षको
पाठ्यक्रम तथा मुल्याङ्कन विषयको आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधार्थी

तिलकसिंह पाण्डे

क्याम्पस रोल नं. १४५

परीक्षा रोल नं. : २१४००५९

त्रि.वि.वि. दर्ता नं. १४८/८५

शैक्षिक वर्ष : २०६४/०६५

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

पाठ्यक्रम तथा मुल्याङ्कन विभाग

इन्द्रपुर, मोरङ

चैत्र, २०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस
पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग
इन्द्रपुर, मोरङ्ग

सिफारिस पत्र

श्री तिलकसिंह पाण्डेले भ्रूपा जिल्लाको पथरीया गा.वि.स. मा संचालित सामुदायिक विद्यालयहरुको प्राथमिक तहमा “निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव” शीर्षकको शिक्षाशास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय वर्षको पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषयको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि तयार पारिएको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा पुरा गर्नुभएको हो । यस शोधपत्रको अध्ययन, निष्कर्ष र प्रस्तुतीकरणबाट म सन्तुष्ट रहेको छु । अतः यो शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि मूल्याङ्कन समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६८/११/०२

.....
भोजराज घिमिरे
शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग

इन्द्रपुर, मोरङ्ग

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर, मोरङ्गमा पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषय लिई शिक्षाशास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तहमा अध्ययन गर्ने छात्र श्री तिलकसिंह पाण्डेले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषयको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि झापा जिल्ला पथरीया गा.वि.स.मा संचालित सामुदायिक विद्यालयहरुको प्राथमिक तहमा “निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव” शीर्षकको शोधपत्र तयार गरी स्वीकृतिका लागि यस मूल्याङ्कन समिति समक्ष प्रस्तुत गर्नुभएकोले यो शोधपत्रलाई यस मूल्याङ्कन समितिबाट स्वीकृति गरियो ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
१	लक्ष्मी कुमार श्रेष्ठ	विभागीय प्रमुख	
२	भोजराज घिमिरे	शोध निर्देशक	
३	किरणराम रन्जितकार	वाच्य परीक्षक	

मिति : २०६८/१२/१९

कृतज्ञता

त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा शिक्षा शास्त्र संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक आवश्यकता पुरा गर्ने हेतुले भापा जिल्ला पथरिया स्रोत केन्द्रको प्राथमिक तहमा “निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव” सम्बन्धी यो शोधपत्र प्रस्तुत गरेको छु ।

नेपालमा सबै बालबालिकाहरुमा शिक्षाको पहुँच वृद्धि गरी प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर वृद्धि गर्न नेपाल सरकार बाट विभिन्न प्रयास भई रहे तापनि आवधिक लिखित परीक्षामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका कारण बढी संख्यामा विद्यार्थी अनुत्तीर्ण हुने, भर्ना भएका विद्यार्थीहरु विचैमा कक्षा छोड्ने, पुनः कक्षा दोहऱ्याउने गर्दछन् । जसको कारण प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर कम भई शैक्षिक क्षति भइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गरी शैक्षिक क्षति न्यून गर्न हाल प्राथमिक तहको कक्षा १ देखि ५ सम्ममा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले प्राथमिक तहको कक्षा छोड्ने दरमा कस्तो प्रभाव पारेको छ ? यसको अध्ययन अनुसन्धान हुनु आजको आवश्यकता पनि हो । यसै तथ्यलाई मध्यनजर राखी “प्राथमिक तहमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी यो शोधपत्र तयार गरी प्रस्तुत गरेको छु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा व्यवस्थापन तर्फ सहयोग पुऱ्याउनुहुने सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका क्याम्पस प्रमुख, विभागीय प्रमुख लगायत प्राध्यापक श्री भोजराज घिमिरे प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्र तयार गर्न आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने पथरिया गा.वि.स.का विद्यालयहरुका प्र.अ. ज्यूहरु, शिक्षकहरु, अभिभावक, विद्यार्थीहरुलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

मलाई स्नातकोत्तर तह सम्मको अध्ययन पुरा गराउने शिलशिलामा सहयोग पुऱ्याउने मेरी जीवनसाथी तुलसा पाण्डे लगायत परिवारका अन्य सदस्यहरु प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै मलाई यस तह अध्ययन गर्न प्रेरणा दिनु हुने आत्मीय मित्रहरु श्री प्रेमबहादुर कटुवाल, श्री भक्तप्रसाद घिमिरे एवं अध्ययनमा संलग्न गराईएका विद्यालयका सूचनादाताका रुपमा रहेका प्र.अ., शिक्षक, अभिभावक तथा श्रोतव्यक्ति प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै कम्प्यूटर प्रविधिमा सहयोग गर्नुहुने डि.स्टार कम्प्यूटरका श्री रवि कोईरालालाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

।

तिलकसिंह पाण्डे

शोधसार

प्रस्तुत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव शीर्षकको शोधपत्रमा अध्ययन क्षेत्रका सामुदायिक विद्यालयहरूको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीहरूको कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभावलाई विश्लेषण गर्ने मुख्य उद्देश्य राखी तयार पारिएको छ ।

यस शोधअध्ययनलाई भ्वापा जिल्लाको पथरिया श्रोतकेन्द्र भित्र रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूमा सीमित गर्दै सामान्य संयोगिक नमुना छनौट विधिद्वारा संकलित सूचनाहरूको आधारमा व्याख्यात्मक र परिमाणात्मक रूपको अनुसन्धान ढाँचा प्रयोग गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलनको लागि प्राथमिक तथ्याङ्क संकलनमा प्रश्नोत्तर, अन्तरवार्ता, समुह छलफल तथा क्षेत्र अवलोकन विधिहरूको प्रयोग गरिएको छ भने द्वितीय तथ्याङ्क संकलनमा विद्यालयको शैक्षिक अभिलेख श्रोतकेन्द्र स्तरीय शैक्षिक अभिलेख, विभिन्न लेख, रचना तथा शोधपत्रहरूलाई प्रयोग गरिएको छ ।

यस शोधअध्ययन कार्यमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूको प्राथमिक तहको खुद भर्ना दर निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनु पूर्व (शै.स. २०६१) र लागु भए पश्चातको अवस्थामा कक्षा १ को औषत वृद्धिदर क्रमशः २८.५ जना बाट वृद्धि भई ४१.५ जना गरी औषत वृद्धि ३०% पुगेको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भए पश्चात कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरणलाई हेर्दा कक्षा १ र २ मा औषत रूपमा क्रमशः १६.१६% र १५.१६% बाट क्रमशः ४.१६% र ३.८३%मा झरेको पाइएको छ । यसबाट निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीको कक्षा छोड्ने दरमा सकारात्मक प्रभाव पारेको पाइएको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागुहुनु पूर्व कक्षा १ र २ को उत्तीर्ण प्रतिशत सरदर ८५% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात उत्तीर्ण दरको अवस्था सत् प्रतिशत पुगेको पाइयो । कक्षा १ र २ को औषत शैक्षिक उपलब्धी क्रमशः ३६% र ३९% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात कक्षा १ र २ मा क्रमशः ५२% र ६०% पुगेको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व अध्ययन क्षेत्रमा रहेका विद्यालयहरूको कक्षा १ र २ को विद्यार्थी औषत उपस्थिति १४० दिन र १४२ दिन रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात क्रमशः १८० दिन र १७९ दिन पुगेको

पाइयो । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व कक्षा १ र २ का अभिभावकहरुको उपस्थिति २ देखि ४ दिन सम्म हुने गरेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात यो उपस्थिति दिन वृद्धि भई ७ देखि १२ दिन सम्म पुगेको छ ।

यस शोधअध्ययनबाट आएको निष्कर्षको आधारमा कक्षा छोड्ने दर कम गर्न निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभावलाई अझ व्यापक र प्रभावकारी बनाउनको लागि सम्बन्धित पक्षहरुलाई सुझाव पेश गर्न आवश्यक ठानिएको छ । केन्द्रिय तहबाट नै निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको लागि अभिलेख व्यवस्थापनलाई अनिवार्य गरी व्यवस्थित र नियमित गरउन समय समयमा अनुगमनको आवश्यकता महशुस गरिएको छ । शिक्षकहरुलाई अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी छोटो अवधीको तालिमको व्यवस्था समेत गरिनु पर्छ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको उद्देश्य र महत्व प्रष्टयाउन व्यापक रुपमा प्रचार प्रसार गरिनु पर्छ । साथै शिक्षक प्र.अ., अभिभावक र सरोकारवाला सबैले यसको कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका सूची

तालिका	शीर्षक	पेज नं.
4.1=2	निरन्तर विद्यार्थी कार्यान्वयन अवस्था	17
4.2.1	कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण	19
4.2.2	विद्यार्थी भर्ना विवरण	21
4.2.3	विद्यार्थी कक्षा उत्तीर्ण विवरण	23
4.2.4	कक्षा १ र २ को विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धि विवरण	24
4.2.5	विद्यार्थी नियमित उपस्थिति विवरण	25
4.2.6	अभिभावकको विद्यालयमा उपस्थिति विवरण	27
4.2.7	छोराछोरीप्रतिको अभिभावकको धारणा	29
4.2.8	मुल्याङ्कनप्रति शिक्षकको धारणा	31

चित्रसूची

अ. स्तम्भ चित्र

चित्र	शीर्षक	पेज नं.
4.2.1- S	कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण	20
4.2.1- V	कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण	20
4.2.4	कक्षा १ र २ को विद्यार्थी शैक्षिक उपलब्धि स्तर विवरण	24
4.2.5- S	विद्यार्थी नियमित उपस्थिति विवरण	26
4.2.5- V	विद्यार्थी नियमित उपस्थिति विवरण	26
4.2.6- S	अभिभावकको विद्यालयमा उपस्थिति विवरण	28
4.2.6- V	अभिभावकको विद्यालयमा उपस्थिति विवरण	28

आ. वृत्तचित्र

शीर्षक

पेज नं.

चित्र

4.1.2 निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन अवस्था 17

4.2.2 विद्यार्थी भर्नादर वृद्धिको अवस्था 22

4.2.7 छोराछोरीप्रतिको अभिभावकको धारणा 30

4.2.8- आवधिक मूल्याङ्कन प्रणालीप्रति शिक्षकको धारणा 32

क

4.2.8- आवधिक मूल्याङ्कन प्रणालीप्रति शिक्षकको धारणा 32

ख

विषयसूची

सिफारिस पत्र	i
स्विकृति पत्र	ii
कृतज्ञता ज्ञापन	iii
शोधसार	iv-v
तालिका सूची	vi
चित्र सूची	vii
	पेज
परिच्छेद एक : परिचय	1-6
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	1
१.२ समस्याको कथन	4
१.३ अध्ययनको औचित्य	5
१.४ अध्ययनको उद्देश्यहरु	6
१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्न	6
१.६ अध्ययनको परिसीमा	6
परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	7-9
२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	7
परिच्छेद तीन : अनुसन्धान विधि	10-12
३.१ अनुसन्धानात्मक ढाँचा	10
३.२ जनसंख्या	10
३.३ नमुना छनौटको प्रक्रिया र आकार	10
३.४ नमुना छनौटको आधार	11
३.५ अध्ययनको साधन	11
३.६ साधनको वैधता	11
३.७ तथ्याङ्कको स्रोत	11
३.८ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया	12
३.९ तथ्याङ्क विश्लेषणको प्रक्रिया	12
परिच्छेद चार : तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण	13-

	35
४. अध्ययन क्षेत्रको परिचय	14
४.१ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको अवस्था	14
४.१.१ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली प्रारम्भको अवस्था	15
४.१.२ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयनको अवस्था	16
४.२ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभाव	18
४.२.१ कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव	18
४.२.२ विद्यार्थी भर्नादरको अवस्था	20
४.२.३ विद्यार्थी कक्षा उत्तीर्ण अवस्था	22
४.२.४ विद्यार्थी सिकाई उपलब्धिको अवस्था	23
४.२.५ विद्यार्थी नियमिताको अवस्था	25
४.२.६ अभिभावक उपस्थितिको अवस्था	27
४.२.७ छोराछोरीप्रति अभिभावकको धारणा	29
४.२.८ मूल्याङ्कन प्रतिको शिक्षकको धारणा	30
४.३ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु र समाधानका उपायहरु	32
४.३.१ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु	32
४.३.२ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको समस्या समाधानका उपायहरु	34
परिच्छेद पाँच : प्राप्ती, निष्कर्ष र सुझावहरु	36-
	38
५.१ प्राप्ती	36
५.२ निष्कर्ष	37
५.३ सुझाव	38
सन्दर्भग्रन्थ	
अनुसूचीहरु	

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

मानव जातीको उत्पति संगसंगै मानव सभ्यताको विकास भएको पाइन्छ । मानव सभ्यताले सिक्ने र सिकाउने क्रियाकलापको सुरुवात गरेको पाइन्छ । सोही अन्तर्गत नै शिक्षाको विकास भएको पाइन्छ । शिक्षा भन्नु नै सिक्ने र सिकाउने क्रियाकलापसँग सम्बन्धित भएर अनवरत रूपमा चलिरहने प्रक्रिया हो ।

शर्मा एण्ड शर्मा (२०६४) ले उल्लेख गरे अनुसार नेपालको शैक्षिक इतिहासलाई केलाएर हेर्दा शुरुमा घरमा नै बाबु आमाबाट आफ्ना सन्तानहरूलाई शिक्षा दिने दर्शनमा आधारित धर्मप्रधान र आध्यात्मिक प्रकारको शिक्षाबाट नै औपचारिक शिक्षाको प्रादुर्भाव भएको हो । यसरी शुरु भएको शिक्षामा गुरुकुल शैक्षिक पद्धति नै प्रमुख मानिन्छ । गुरुकुल परम्परामा गुरुको निर्देशनमा गुरु आश्रममा बसी गुरुको सेवा गरी शिक्षा आर्जन गर्ने परिपाटी रहेको थियो जुन प्रचलन नेपालको प्राचीन शिक्षामा रहेको देखिन्छ । यसरी शुरु भएको नेपालको शैक्षिक प्रणाली लाई मल्ल काल, लिच्छवीकाल हुँदै नेपाल एकिकरण सम्म अंगालेको पाइन्छ ।

विद्यालय सुपरिवेक्षण प्रयोग सामग्री (२०६२) का अनुसार नेपालमा औपचारिक शिक्षाको थालनी वि.सं. १९०७ सालमा जंगबहादुर बेलायत भ्रमण बाट फर्के पछि त्यहाँको अंग्रेजी शिक्षा बाट प्रभावित भएर आफ्ना छोरा, छोरी, भाइ, भारदारका निमित्त स्थापना गरिएको दरबार हाइस्कूलको स्थापनापछि शुरु भएको हो । वि.सं. १९१० सालमा जंग बाहदुरले दरबार स्कूलको स्थापना गरेपछि शिक्षा प्रणाली, पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षण पद्धति, निरक्षण र प्रशासन जस्ता क्षेत्रमा सुधारको सुरुवात भयो । राणाशासन काललाई विरोधी काल मानिने भएकोले यस काल मा शिक्षाको क्षेत्रमा खासै विकास र विस्तार हुन सकेन । वि.सं. २००७ सालको जन आन्दोलनले राणाशासन को अन्त्य गरी प्रजातन्त्र प्राप्ती पश्चात नेपालमा शिक्षा विकासको लहर नै चल्यो शिक्षा प्रति अभुतपूर्व प्रेम र उत्साहको लहर स्वरुप जताततै विद्यालयहरू खोलिए । यसरी खोलिएका विद्यालयहरूको उचित व्यवस्थापन भने हुन सकेन । तत पश्चात नेपालमा शिक्षाको योजनाबद्ध विकास गर्न राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना २०२८ लागू गरीयो । रा.शि.प.यो. २०२८ लागू भए पछि नेपालमा शिक्षाको योजना बद्ध विकास र विस्तार भएको मानिन्छ तर योजना बढी महत्वकाक्षी स्रोत, साधनको कमि र कार्यान्वयन पक्ष कमजोर भएको कारण शिक्षा प्रणालीले सही मार्ग समात्न सकेन । त्यस्तै क्रममा वि.सं. २०४६ सालको जन आन्दोलन पछि

शिक्षामा समय सापेक्ष सुधार गर्न विभिन्न आयोग तथा समितिहरू गठन भई तिनीहरूको सिफारीस अनुसार शिक्षामा समय सापेक्ष सुधार, गरिए जुन हाल सम्म निरन्तर जारी रहेको छ । तर पनि शिक्षा सरल, सर्वसुलभ तथा सबैको पहुच भित्र पुग्न सकेको छैन ।

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम प्रारूप (२०६२) का अनुसार नेपालको प्राथमिक तहमा धेरै लगानी गरिए पनि लगानी अनुसार त्यसको प्रभावकारीता बढेको छैन । हाम्रो शिक्षाको गुणात्मक पक्ष निकै कमजोर रहेको छ । प्राथमिक तहमा कक्षा छाडने र कक्षा दोहोर्न्याउने दर उच्च हुनु एउटा प्रमुख समस्या रहेको छ । जसको प्रमुख कारण हाम्रो देशको विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली हो । नेपालको शिक्षा प्रणालीमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन कलम र कागज को परीक्षा प्रणालीबाट मात्र गर्ने गरिन्थ्यो । वास्तवमा विद्यार्थीको सम्पूर्ण पक्षको मूल्याङ्कन कागज र कलमको परीक्षा प्रणाली बाट मात्र सम्भव हुँदैन । अतः उक्त तथ्य लाई मध्य नजर गरी नेपाल सरकारले प्राथमिक तहको कक्षा १ देखि ५ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको माध्यम द्वारा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीति लागू गरेको छ । शैक्षिक सत्र भरिको शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा सरिक भई सकेका विद्यार्थीहरूलाई प्रोसाहन स्वरुप उनीहरूकै व्यवहार परिवर्तनलाई आधार मानी कक्षोन्नति गर्नु नै निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली हो ।

सामान्य अर्थमा मूल्याङ्कन भनेको अवलोकन तथा अन्य माध्यमबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा कुनैपनि कार्यको प्रगति हेर्ने दृष्टिकोण वा मूल्य निर्धारण गर्ने कार्य हो । यसले ठोस निर्णयका लागि आधार प्रदान गर्ने गर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कन भनेको विद्यार्थीमा के-कस्तो सिकाई उपलब्धि प्राप्त भयो वा भएन भनी हेर्ने प्रकृया हो । संक्षेपमा भन्ने हो भने पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्य अनुरूपका ज्ञान, सीप र व्यवहार विद्यार्थीहरूले हासिल गरे गरेनन् वा कति मात्रामा हासिल गरे भनेर लेखाजोखा गर्ने कार्य नै विद्यार्थी मूल्याङ्कन हो । त्यसकारण मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाई क्रियाकलापको एउटा अभिन्न अंगको रुपमा रहेको छ । त्यसैले विद्यार्थी केन्द्रित मूल्याङ्कनले विद्यार्थीहरूको व्यवहार र विशेषताहरूको खोजीनीति गर्ने र आवश्यकता अनुसार सुधार कार्य पनि साथसाथै गर्ने भएकाले त्यसलाई विद्यार्थीको सार्थक मूल्याङ्कन भएको मान्न सकिन्छ । यसर्थ विद्यार्थीहरूको सीप, दक्षता, रुची, उपलब्धि, कार्यकुशलता, अभिवृत्ति आदि विविध पक्षहरूलाई समेटि विद्यार्थीको विकास लेखाजोखा गर्नु विद्यार्थी मूल्याङ्कन हो । यो सुधारात्मक तथा निर्माणात्मक हुने गर्दछ । सिकाई प्रकृया संगसंगै चलिरहने विद्यार्थीको मूल्याङ्कनलाई निरन्तर

विद्यार्थी मूल्याङ्कन भनिन्छ जुन निरन्तर रूपमा भैरहेको हुन्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई किन निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन भनिन्छ, भन्ने सन्दर्भमा स्पष्ट हुन निर्णयात्मक तथा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका बारेमा स्पष्ट हुन आवश्यक छ । साधारण अर्थमा विद्यार्थीको सिकाईका बारेमा जानकारी लिनु नै विद्यार्थी मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थीका बारेमा निर्णय लिन र विद्यार्थीमा पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका उद्देश्य पुरा गराउन विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीको बारेमा निर्णय लिन गरिने मूल्याङ्कनलाई निर्णयात्मक र पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सिकाई उद्देश्य पुरा गराउन सुधारात्मक शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप संचालन गर्ने अभिप्रायले गरिने मूल्याङ्कनलाई निर्माणात्मक मूल्याङ्कन भनिन्छ । शिक्षण सिकाई प्रकृत्यालाई प्रभावकारी बनाउन र पाठ्यक्रमले लक्षित गरेको सिकाई उद्देश्यहरु विद्यार्थीमा पुरा गराउन निरन्तर रूपमा गरिने मूल्याङ्कन निर्माणात्मक वा सुधारात्मक मूल्याङ्कन हो । त्यसैले यस प्रकारको मूल्याङ्कनलाई सरल भाषामा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन भनिएको छ ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनले प्रभावकारी शिक्षण सिकाईका माध्यमद्वारा विद्यार्थीमा अपेक्षित सिकाई उपलब्धि हासिल गराउँदछ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनले विद्यार्थीको प्रभावकारी सिकाई र कार्यव्यवहारमा सहयोग पुऱ्याउने, सिकाई स्तर कम भएका विद्यार्थीहरुलाई सुधारात्मक शिक्षण गर्न, विद्यार्थीहरुमा पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका ज्ञान, सीप र व्यवहारलाई दिगो रूपमा स्थापित गर्न, विद्यार्थीको सहि मूल्याङ्कन निरन्तर र सहजतापूर्वक गर्न, तह पुरा गर्ने दर र सिकाई उपलब्धि स्तरमा वृद्धि गर्न, बाल मैत्री सिकाई र मूल्याङ्कनको वातावरण तयार गर्न, विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक पर्ने अतिरिक्त समय र श्रोतको वचत गर्न, विद्यार्थीहरुलाई मूल्याङ्कनप्रति उत्साहित गर्न विद्यार्थी बीचको वैयक्तिक भिन्नता पत्ता लगाई सिकाईमा सुधार गर्न, विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धिको वैधता र विश्वसनियतामा सुधार गर्न, सिकाई क्रियाकलापमा नियमित उपस्थित हुन उत्साहित गर्न, कक्षा छोड्ने र दोहोऱ्याउने दरमा कमी ल्याउने जस्ता शैक्षिक क्रियाकलापहरुमा सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

यस ब्यवस्थामा विद्यार्थीको औपचारीक परीक्षा नलिई निरन्तर मूल्याङ्कनको माध्यमले माथिल्लो कक्षा चढाईन्छ । जस अन्तर्गत मूल्याङ्कनका विभिन्न माध्यम र साधानको प्रयोग गरी विद्यार्थीको लगातार मूल्याङ्कन गर्ने, पठनपाठन र अन्तिम परीक्षामा अनुत्तीर्ण भएका कारण बिचैमा विद्यालय छोड्ने विद्यार्थी संख्या न्यून गराउने, प्राथमिक शिक्षा पुरा गर्ने दर वृद्धि गर्ने, विद्यार्थीको

नियमितता वृद्धि गर्ने, कक्षा दोहोर्‍याउने विद्यार्थी संख्या न्यून गराउने, विद्यार्थीहरूमा परीक्षाको सन्त्रास कम गर्ने लक्ष्य लिइएको छ । यसै आधारमा भ्वापा जिल्लामा शैक्षिक सत्र २०६२ साल देखि कक्षा १ बाट लागू गरी क्रमशः कक्षा थप गर्दै हालसम्म कक्षा ५ सम्म पुर्‍याइएको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपछि प्राथमिक तहमा कक्षा छोड्ने दर कम गरी, विद्यार्थी नियमीतता वृद्धि गरी, प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर वृद्धि गर्न निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कतिको प्रभाव पारेको छ वा छैन ? जस्ता विषयमा अध्ययन अनुसन्धान हुन आवश्यक ठानीएको छ । यिनै विषयलाई मध्य नजर गरी “पथरिया स्रोत केन्द्र भ्वापाको प्राथमिक तहमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव” भन्ने विषयमा अध्ययन गरी यो शोधअध्ययन तयार पारिएको छ ।

१.२ समस्याको कथन

नेपालको वर्तमान शैक्षिक संरचना अनुसार प्राथमिक तहलाई आधारभुत तह मानिएको छ । प्राथमिक शिक्षाको गुणात्मक विकास गरी सम्पूर्ण बालबालिकाहरूलाई प्राथमिक शिक्षा उपलब्ध गराउने नेपाल सरकार को नीति अनुरूप विभिन्न प्रयासहरू भई रहेका छन् । यद्यपि प्राथमिक शिक्षाको गुणात्मक पक्ष सन्तोषजनक हुन सकेको छैन । प्राथमिक शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरू विद्यालय भर्ना भएका छैनन् । विद्यालय भर्ना भएका विद्यार्थीहरू मध्ये पनि विचैमा विद्यालय छोड्ने र अनुत्तीर्ण भई कक्षा दोहोर्‍याउने को संख्या राष्ट्रको सामु जटिल चुनौति को रूपमा उभिएको छ ।

प्राथमिक तहमा कक्षा छोड्ने र कक्षा दोहोर्‍याउने समस्याको कारणहरूको विश्लेषण गर्दा आवधिक लिखित परीक्षाको आधारमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गरी कक्षा चढाउने र उत्तीर्ण घोषित गर्नु मूल्याङ्कनका अन्य साधनहरूको प्रयोग नगरिनाले परीक्षामा अनुत्तीर्ण भई विचैमा कक्षा छोड्ने र पुनः कक्षा दोहोर्‍याउने दर उल्लेख्य रहेको अवस्था छ ।

नेपालको सन्दर्भमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको आवश्यकता दिनप्रतिदिन खड्किदै गइरहेको छ । नेपाल सरकारले आधारभुत शिक्षामा गरेको लगानिलाई फलदायी बनाउनुपरेको छ । आधारभुत शिक्षाका सिकाई बालमैत्री हुन नसकेकाले विशेषत तल्ला कक्षामा कक्षा दोहोर्‍याउने र विचैमा पढाई छाड्ने विद्यार्थीहरूको संख्या अधिक हुने गरेको छ । परिणाम स्वरूप तोकिएको समय भन्दा ढिलो र थोरै विद्यार्थीले मात्र तह पुरा गर्ने गरेका छन् । विद्यार्थीको निरन्तर मूल्याङ्कन गरेर उपचारात्मक शिक्षण सिकाई प्रकृयाबाट मात्र यस प्रकारको शैक्षिक ह्रासलाई नियन्त्रण गर्न

सकिन्छ । यसै दृष्टिकोण अनुसार नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालयले हाल आधारभूत शिक्षाको कक्षा १-७ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गरेको छ ।

अतः उक्त कुरा लाई मध्येनजर गर्दै हाल नेपाल सरकारले प्राथमिक तहमा लागू गरेको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली व्यवस्थाले कक्षा छोड्ने दरमा प्रभाव पारेको छ त ? भन्ने विषयमा आवश्यक महशुस गरी पथरिया स्रोतकेन्द्र भापाको प्राथमिक तहको कक्षा छोड्ने दरमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले के प्रभाव पारेको छ ? निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात के के समस्याहरु देखिए ? निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली प्रति शिक्षक, प्र.अ. अभिभावक र विद्यार्थीहरुको कस्तो धारणा छ ? भन्ने प्रश्न हरुलाई समस्याको रूपमा राखी यो शोधअध्ययन तयार गरिएको छ ।

१.३ अध्ययनको औचित्य

शिक्षालाई विकासको मेरुदण्डको रूपमा लिइन्छ । शिक्षाले नै देशको सामाजिक आर्थिक, साँस्कृतिक एवं राजनैतिक पक्षको विकास गर्दछ । त्यसमा पनि प्राथमिक तह भनेको शिक्षाको विकास गर्ने आधारभूत तह हो । जुनसुकै देशको शिक्षा प्रणालीमा प्राथमिक शिक्षाको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ । प्राथमिक शिक्षा शिक्षाको पहिलो खुड्किलो भएकाले यसको उपलब्धि स्तर राम्रो भएन भने शिक्षाको आधार पनि राम्रो हुन सक्दैन । आधारभूत तह राम्रो नभएमा शिक्षाले देश विकासमा सही योगदान दिन सक्दैन । प्राथमिक शिक्षालाई सर्वसुलभ बनाउनका लागि हाम्रो देशमा विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालित भइरहे तापनि आवधिक लिखित परीक्षामा आधारित विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका कारण बढी संख्यामा विद्यार्थी अनुत्तीर्ण हुने, भर्ना भएका विद्यार्थीहरु विचैमा कक्षा छोड्ने र पुनः कक्षा दोहोर्‍याउने गर्छन् भने प्राथमिक शिक्षा हासिल गर्ने उमेरका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरु विद्यालय भर्ना गर्न सकिएको छैन । जसको कारण प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर कम भई शैक्षिक क्षति भईरहेको छ ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली व्यवस्थालाई व्यवस्थित रूपमा लागू गरी यसको कार्यान्वयन पक्षमा देखिएका समस्या र समस्याहरुलाई सुधार गर्ने उपाय हरुको खोजी गरी शिक्षा क्षेत्रमा यसले पुर्‍याउने सहयोगको बारेमा अध्ययन, अनुसन्धान गरी यसको प्रभावकारीता को बारेमा जान्न चाहने प्र.अ., शिक्षक र सम्बन्धित पक्षलाई यस शोधअध्ययनको महत्व रहेको छ ।

१.४ अध्ययनको उद्देश्यहरु

यस शोधअध्ययनका उद्देश्यहरुलाई निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

- क) निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको अवस्था पहिचान गर्न ।
- ख) प्राथमिक तहमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभावको विश्लेषण गर्न ।
- ग) निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु पहिचान गरी सुझाउन ।

१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्न

यो शोधअध्ययन भ्वापा जिल्ला अन्तर्गत पथरिया स्रोतकेन्द्रमा पर्ने पथरिया, बालुवाडी घेरावारी र केचना गा.वि.स. भित्रका २० वटा सामुदायिक विद्यालयका प्राथमिक तहका कक्षा १ देखि ५ सम्मका विद्यार्थीमा सीमित गरिएको छ । नेपाल सरकारले प्राथमिक तहमा लागू गरेको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली व्यवस्थाले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी गरिएको यस शोधअध्ययनमा राखिएका अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरु निम्न अनुसार छन् ।

१. कक्षा छोड्ने दरमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले के प्रभाव पारेको छ ?
२. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात के के समस्याहरु देखिए ?
३. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीति प्रति शिक्षक, प्र.अ. अभिभावक र विद्यार्थीहरुको कस्तो धारणा छ ?
४. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु के के छन् ?
५. निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु समाधानका उपायहरु के के हुन सक्छन् ?

१.६ अध्ययनको परिसीमा

यो अनुसन्धान भ्वापा जिल्ला अन्तर्गत पथरिया स्रोतकेन्द्रमा पर्ने पथरिया, बालुवाडी, घेरावारी र केचना गा.वि.स. भित्रका २० वटा सामुदायिक विद्यालयहरुका प्राथमिक तहका कक्षा १ देखि २ सम्मका विद्यार्थीहरुमा सीमित गरिएको छ । यस स्रोतकेन्द्र भित्र पर्ने २० वटा सामुदायिक विद्यालयहरुमध्ये सामान्य सम्भावनायुक्त नमुना छनौट विधिअनुसार पथरियाबाट श्री लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा मा.वि., बालुवाडीबाट श्री गगन प्रा.वि र श्री शिव नि.मा.वि., घेरावारीबाट श्री बुद्ध नि.मा.वि. र श्री वसन्त प्रा.वि. र केचनाबाट श्री महेन्द्र रत्न मा.वि गरी जम्मा ६ वटा विद्यालयका कक्षा १ र २ का विद्यार्थीहरुमा यो शोधअध्ययनलाई सीमित गरिएको छ

परिच्छेद दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

नेपालमा शिक्षासँग सम्बन्धित धेरै अनुसन्धान र लेखहरू प्रकाशित भएका छन् तर पनि प्राथमिक तहमा लागू भएको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीति र यस नीतिले प्राथमिक तहको कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान गरिका पुस्तकहरू पत्र पत्रिका, लेख आदि सामग्रीहरू थोरै मात्रमा पाउन सकिन्छ। यो शोधपत्र तयारीको क्रममा प्राथमिक तहमा लागू भएको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीसँग सम्बन्धित निम्न आवश्यक सामग्रीहरूलाई यस शोधअध्ययनमा पुनरावलोकन गरिएको छ।

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम प्रारूप (२०६२) का अनुसार नेपाल सरकार शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानो ठिमी भक्तपुर द्वारा प्रकाशित प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम (१-५) २०६२ मा प्राथमिक तहको कक्षा १ देखि ५ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनका माध्यमद्वारा निर्माणात्मक पद्धतीका आधारमा विद्यार्थी को मूल्याङ्कन गरी उदार कक्षोन्ती लागू गर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ। यस पाठ्यक्रममा प्राथमिक तहको ढाँचा, विषयको परिचय, शिक्षण विधि र विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रक्रियाको बारेमा स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको छ। प्राथमिक तहको कक्षा १ देखि ३ सम्म शिक्षण सिकाइमा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनका आधारमा बाल बालिका हरूमा देखा पर्ने गुणात्मक परिवर्तनको मुल्य निर्धारण गरी निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली ब्यस्था लागू गर्न पर्ने कुराको स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ। विद्यार्थी हरूको शैक्षिक सत्र भरिको सिकाई क्रियाकलापको आधारमा निर्माणात्मक पद्धतिको आधारमा मूल्याङ्कन गरी उनीहरूकै ब्यवहार परिवर्तन लाई आधारमानी विद्यालय मा कम उपस्थित भएका र न्युनतम सिकाई उपलब्धि हासिल नगरेको विद्यार्थीहरूका लागि पुनः सिक्ने अवसर दिने गरी कक्षोन्नति गर्नु नै निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली हो /

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिका (२०६४) अनुसार नेपाल सरकार, शिक्षा तथा खेल कुद मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानो ठिमी भक्तपुर द्वारा प्रकाशित स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिका २०६४ (प्राथमिक तह) मा उल्लेख गरिए अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई नै सवल र सशक्तिकरण गरी स्थानीय आवश्यकता लाई पुरा गर्न प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२ मा राखिएका विषयहरू मध्ये सामाजिक अध्ययन, सिर्जनात्मक

कला तथा शारिरिक शिक्षा विषयको २०% र मातृभाषा तथा स्थानीय विषयको १००% पुरै पाठ्यक्रम निर्माण प्रक्रिया विद्यार्थी मूल्याङ्कन र मूल्याङ्कन सम्बन्धी अभिलेख जसले निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली व्यवस्था लाई अंगालेको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम अनुसार शिक्षण सिकाई हुने विषयमा विद्यार्थीले अवलोकन गरेर सिकने भएकाले सहभागिता, सिकने हौसला र प्रतिवेदनका आधारमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रम मा औपचारीक लिखित परीक्षा नलिई निरन्तर मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षकले विद्यार्थीलाई विभिन्न क्रियाकलापको अवलोकन गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने हुन्छ ।

शर्मा, २०६७ ले शिक्षक मासिक पत्रिकामा उल्लेख गरे अनुसार प्राथमिक तहको अध्ययन पुरा नगरी विद्यालय छोड्ने बालबालिकाहरु विद्यालय छोड्ने कारणहरुको बारेमा विशेष रुची राखेको पाइन्छ । प्राथमिक तह पुरा नगरी बिचैमा विद्यालय छोड्ने विद्यार्थी विवरण, विद्यालय छोड्ने कारण र विद्यालय छोड्ने दर कम गर्नका लागि, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्नु पर्ने, निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीमा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली को व्यवस्था लागू गर्नु पर्ने, अभिभावक हरुमा शैक्षिक चेतना जागृत गराउने, प्राथमिक शिक्षालाई पुर्णतया निःशुल्क गर्नु पर्ने, प्रयाप्त छात्रवृत्तिको ब्यवस्था गर्नु पर्ने देएको छ ।

अधिकारी (२०६६) ले शिक्षक दिग्दर्शन कृतिमा उल्लेख गरे अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनले विद्यार्थीको सही मूल्याङ्कन निरन्तर र सहजता पुर्वक गर्न तथा प्रभावकारी सिकाई र कार्यव्यवहारमा सहयोग पुऱ्याउन मद्दत गर्दछ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीबाट विद्यार्थीहरुमा कक्षा छोड्ने, दोहोऱ्याउने लगायत विभिन्न समस्याहरुको अन्त्य गर्न सकिन्छ । जसको प्रभावकारीता बढाउन सकेमा समग्र शैक्षिक क्षेत्रमा आयामिक उपलब्धि हासिल हुन पुग्दछ । यसर्थ राज्यले निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई अभि चुस्त, दुरुस्त र कार्यमुलक ढंगबाट अगाडी बढाउँदै लैजानु आवश्यक देखिन्छ ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन पुस्तिका (२०६८) अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका लागि निम्न लिखित प्रक्रियाबाट विद्यार्थी हरुको निरन्तर मूल्याङ्कन गरी अभिलेख राख्ने व्यवस्था गरिएको छ । पाठगत आधारमा विद्यार्थीले कक्षामा सिकेका कुरा लाई अनुसूची -१ अनुसारको फारममा तोकिएको मापदण्डका आधारमा एक देखि तिन वटा सम्म रेजा (✓) चिन्ह लगाउने । अति उत्तम सिकेका लाई तीन ओटा रेजा (✓✓✓), उत्तम सिकेकालाई दुई

ओटा रेजा (✓✓) र सामान्य सिकेका लाई एउटा रेजा (✓) दिने । प्रत्येक पाठ्यक्रम रेजा दिनका लागि निम्न लिखित मापदण्ड लाई आधार मान्ने आधारहरु तयार गरिएको छ । जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

मापदण्ड	अति उत्तम	उत्तम	सामान्य
१. कक्षा सहभागिता/परियोजना कार्य	✓✓✓	✓✓	✓✓
२. गृह कार्य/कक्षा कार्य	✓✓✓	✓✓	✓✓
३. व्यवहार	✓✓✓	✓✓	✓✓
४. हाजरी	✓✓✓	✓✓	✓✓
५. सिर्जनात्मक कार्य	✓✓✓	✓✓	✓✓

४. पाठ्यक्रम आधारमा रेजा दिइसकेपछि हरेक त्रैमासिक रेजाका आधारमा विद्यार्थीलाई निम्न लिखित तरिकाले क ख ग श्रेणीमा छुट्टयाउने ।

) ६०% देखि १००% सम्म - क श्रेणी

) ४०% देखि ७०% सम्म - ख श्रेणी

) ४०% भन्दा तल - ग श्रेणी

नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०६८) ले निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख गरे अनुसार विद्यार्थीको अवलोकन प्राय जुनसुकै विधिद्वारा जुनसुकै समयमा पनि गर्न सकिन्छ । कक्षामा गरिने शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा विद्यार्थीको भूमिका अवलोकन गरेर उसको सिकाई मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । कक्षामा हुने क्रियाकलापमा विद्यार्थीले देखाउने रुची, आत्मविश्वास, नेतृत्व, सहयोग, सक्रियता, निष्कृत्यता आदि कुराको अवलोकनबाट विद्यार्थीले पहिले सिकेका कुरा र सिक्नुपर्ने कुराको अन्तर पत्ता लगाउन सकिन्छ । कुनै खास अवधिको शिक्षण सिकाई पछि विद्यार्थीको बानी व्यवहार अवलोकन गरेर उनिहरुको आचरण पक्षको मुल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीले कक्षाकार्य र गृहकार्यमा तयार गरेका चित्र, ग्राफ, चार्ट, नक्सा तथा लिखित कार्यको अवलोकन गरेर पनि उनिहरुको सिकाई मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन अन्तर्गत प्रश्नोत्तर र छलफल, लिखित परीक्षा, कार्य सञ्चयिका अध्ययन, सहपाठी मूल्याङ्कन, आत्ममूल्याङ्कन, अभिभावक सम्पर्क र प्रतिक्रिया आदि मार्फत गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद तीन : अनुसन्धान विधि

३.१ अनुसन्धानात्मक ढाँचा

यस शोधअध्ययन कार्य गणनात्मक गुणात्मक दुवै खालको हुने भएकोले वर्णनात्मक, तालिकिकरण, रेखाचित्र आदि ढाँचाहरूद्वारा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

३.२ जनसंख्या

यस शोधअध्ययन क्षेत्रमा संचालित विद्यालयहरूको प्राथमिक तहमा जम्मा विद्यार्थी संख्या ५१९३ रहेको छ । जस मध्ये ४८.४२% छात्र र ५१.५८% छात्रा छन् । कक्षा १ र २ मा जम्मा जनसंख्या २,७५४ रहेको छ । भूपा जिल्ला पथरिया गा.वि.स. अन्तर्गत रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूका प्र.अ., शिक्षक, छात्र-छात्रा, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी तथा श्रोतव्यक्तिहरूलाई जनसंख्याको रूपमा राखिएको छ

३.३ नमुना छनौटको प्रक्रिया र आकार

यस शोधअध्ययन पुरा गर्ने क्रममा सामान्य संयोगिक नमुना छनौट विधि प्रयोग गरि निम्न अनुसारका विद्यालयहरूबाट तपशिलका व्यक्तिहरूलाई छनौट गरिएको छ ।

विद्यालय	प्र.अ.	शिक्षक	अभिभावक	विद्यार्थी
श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि.,पथरिया	१	२	२	२
श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी	१	२	२	२
श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	१	२	२	२
श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	१	२	२	२
श्री बसन्त प्रा.वि., घेरावारी	१	२	२	२
श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	१	२	२	२
जम्मा	६	१२	१२	१२
स्रोतव्यक्ति	१			

३.४ नमुना छनौटको आधार

यो शोधअध्ययन कार्यलाई पुरा गर्ने क्रममा अध्ययन क्षेत्रमा तथ्याङ्क उपलब्ध गर्न सक्ने आधार र अनुसन्धानकर्ताको उद्देश्य अनुरूप विश्वसनिय र वैद्यता कायम हुनसक्ने गरि सामान्य संयोगिक नमुना छनौट विधिलाई प्रयोग गरिएको छ ।

३.५ अध्ययनको साधन

यस शोधअध्ययन कार्यलाई पुरा गर्ने क्रममा आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कहरू संकलनको लागि निम्न अनुसारका अनुसन्धानात्मक साधनहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

- क) प्रश्नावली
- ख) अन्तरवार्ता
- ग) व्यक्तिगत र सामुहिक छलफल
- घ) क्षेत्रगत अध्ययन
- ङ) तथ्याङ्क फारम

३.६ साधनको वैधता

यस शोधअध्ययन कार्यलाई वैद्यतापूर्ण बनाउनको लागि निम्न अनुसारका आधारहरू अपनाइएको छ ।

- प्रश्नपत्र निर्माण गरी परीक्षण पश्चात मात्र अध्ययन क्षेत्रमा लागिएको छ ।
- सम्बन्धित विद्यालयहरूका प्र.अ., शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकहरूसँग प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहेर अन्तरवार्ता, छलफल तथा अन्तरक्रिया गरिएको छ ।
- सम्बन्धित विद्यालयको शैक्षिक अभिलेख, पुस्तकालय आदि लाई स्वयं अनुसन्धानकर्ताको उपस्थितिमा प्रयोग गरिएको छ ।
- यस अध्ययनमा आवश्यक सूचनाहरू आधिकारिक व्यक्ति तथा अभिलेखबाट मात्र लिइएको छ ।

३.७ तथ्याङ्कको स्रोत

यस अध्ययनलाई निष्कर्षमा पुऱ्याउन निम्नअनुसारका स्रोतहरू प्रायोग गरी सूचना संकलन गरिएको छ ।

क) प्राथमिक स्रोत

यस स्रोतद्वारा तथ्याङ्क संकलनको लागि अनुसूची १, २, ३, ४ मा व्यवस्था गरीएका प्रश्नावली फर्म, रेकर्ड फारम तयार गरी तथ्याङ्क संकलनकर्ताको रूपमा शोधकर्ता आफैँ छनौटमा परेका विद्यालयमा गई प्र.अ., कक्षा शिक्षहरुबाट आवश्यक जानकारी प्राप्त गर्नका लागि प्रश्नावली फारम भराइएको छ ।

यसका अतिरिक्त अन्य आवश्यक तथ्याङ्क प्राप्त गर्न सम्बन्धित विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा श्रोतव्यक्तिसँग अन्तर्वार्ता एवं व्यक्तिगत र सामुहिक छलफल समेत गरिएको छ ।

ख) द्वितीय स्रोत

यस शोधअध्ययन कार्य पुरा गर्ने क्रममा द्वितीय श्रोतको रूपमा तथ्याङ्क संकलन गर्न छनौटमा परेका विद्यालयका कक्षा १ र २ का विगत ५ वर्ष (२०६१, २०६२, २०६५, २०६६, २०६७) को विद्यालय अभिलेख, परीक्षाफल पुस्तिका र उपलब्धि मूल्याङ्कन फाराम अध्ययन गरी विद्यार्थी भर्ना, उत्तीर्ण, कक्षा छोड्ने र कक्षा दोहोर्‍याउने संख्या सम्बन्धि तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ ।

३.८ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया

यस शोधअध्ययनका क्रममा प्राप्त भएका प्राथमिक एवं द्वितीय तथ्याङ्कलाई सरल तरिकाले बुझ्न र तुलनात्मक विश्लेषण गर्न सकिने गरी आवश्यकता अनुसार प्रश्नावली, अन्तरवार्ता, व्यक्तिगत तथा सामुहिक छलफल आदिका लागि अध्ययनकर्ता स्वयं अध्ययन क्षेत्रमा पुगी सूचनाहरू संकलन गरिएको छ भने विद्यालयहरूको शैक्षिक अभिलेख, पत्र-पत्रिका, लेख-रचना तथा शोधअध्ययन आदिद्वारा सूचनाहरू संकलन गरिएको छ ।

३.९ तथ्याङ्क विश्लेषणको प्रक्रिया

यस शोधअध्ययनमा संकलित सूचनाहरूलाई आवश्यकता अनुसार तथ्याङ्कीय रूपबाट तालिकीकरण गरी प्रतिशत, स्तम्भ चित्र र पाइचार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपछि र हुनु भन्दा अगाडिका कक्षा १ र २ का विद्यार्थीहरूको भर्नासंख्या, उत्तीर्ण संख्या कक्षा छोड्ने संख्या पुनः कक्षा दोहोर्‍याउने संख्या र सिकाई उपलब्धिलाई प्रतिशत र अनुपात आदि प्रयोग गरी तथ्याङ्कशास्त्रीय रूपबाट व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

परिच्छेद चार : तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

नेपालको वर्तमान शैक्षिक संरचना अनुसार प्राथमिक तह विद्यालय शिक्षाको आधारभूत तह हो । प्राथमिक तह शिक्षा आर्जन गर्ने पहिलो खुड्किलो भएकोले यसको सिकाई उपलब्धि उच्च भए मात्र शिक्षाको गुणस्तर राम्रो हुन्छ । नेपालको शिक्षा प्रणालीमा विद्यमान रहेको लिखित परीक्षाको आधारमा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनको कारण परीक्षामा अनुत्तीर्ण भई विचैमा विद्यालय छोड्ने कारण शैक्षिक क्षती भई उत्तीर्ण दर घटाउनुका साथै कक्षा छोड्ने दर बढकोले यसै विषयलाई ध्यानमा राखी प्राथमिक तहको उत्तीर्ण दर बढाई, विचैमा कक्षा दर कम गर्न विभिन्न उपायहरु मध्ये प्राथमिक तहमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गरी निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीतिलाई उत्तम उपायको रूपमा मानिदै आएको छ ।

नेपालको वर्तमान शैक्षिक तथ्याङ्कको पुनरावलोकन गर्दा हालसम्म नेपालमा सरकारी अनुदान प्राप्त सामुदायिक विद्यालयहरुको संख्या जम्मा २९४४८ वटा रहेका छन् जस मध्ये प्रा.वि. संख्या २२००४, नि.मा.वि. संख्या ४६६८ र मा.वि. संख्या २७७३ वटा छन् । विद्यार्थी संख्या प्रा.वि. ३९६४२४३, नि.मा.वि. संख्या ९५९५८७, मा.वि. ५२८८९९ छन् । जम्मा विद्यार्थी संख्या ५४४४७२९ मध्ये छात्र संख्या २६३००५० र छात्रा संख्या २८१४६७९ रहेका छन् जसलाई प्रतिशतमा उल्लेख गर्दा छात्र ५९.७०% छात्रा ४०.३०% रहेका छन् ।

सन् २०१५ सम्ममा सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्राथमिक शिक्षा उपलब्ध गराउन अघि सारिएको कार्यक्रम सबैका लागि शिक्षा लाई मूर्तरूप दिन नेपालमा पनि “सबैका लागि शिक्षा” का प्राय सबै कार्यक्रमहरु संचालन भइरहेकाछन् । यीनै कार्यक्रमहरु मध्येकै एक हो निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली । नेपालमा प्राथमिक तहको तल्लो कक्षामा हाल निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीमा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गरिएको छ । जसले विद्यार्थीको निरन्तर मूल्याङ्कन गरी उत्तीर्ण दर वृद्धि गरी, विचैमा कक्षा छोड्ने दर र कक्षा दोहोच्याउने दर कम गरी प्राथमिक तह पुरा गर्ने दर बढ्दो क्रममा छ ।

४. अध्ययन क्षेत्रको परिचय

नेपालका पचहत्तर जिल्लाहरूमध्ये शैक्षिक, आर्थिक, राजनैतिक र भौतिक दृष्टिकोणले भापा जिल्लालाई विकसित जिल्ला मानिएको छ। शैक्षिक दृष्टिकोणबाट विचार गर्दा हाल यस भापा जिल्लाको ६ वर्ष माथिको साक्षरतामा प्रतिशत ५९% छ। हाल भापामा बाल विकास केन्द्र ५२९ वटा, प्राथमिक विद्यालय संख्या २१४ वटा, नि.मा.वि. संख्या ६५ वटा, मा.वि. संख्या ८२ वटा, उच्च मा.वि. संख्या ४४ वटा र क्याम्पस संख्या ८ वटा छन्। विद्यार्थी संख्या प्रा.वि. ९७५९५, नि.मा.वि. ४१७४३, मा.वि. १९८८१ छन्। (स्रोत : जिल्ला शिक्षा कार्यालय भापा, २०६७)

यो शोधअध्ययनको अध्ययन क्षेत्र नेपाल अधिराज्यको पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने मेची अञ्चल भापा जिल्लाको दक्षिण पूर्व भेगमा अवस्थित छ। भापा जिल्लाको सदरमुकाम चन्द्रगढीबाट २२ कि.मी. दक्षिण तर्फ श्री पथरिया उच्च मा.वि.को प्राङ्गणमा यस पथरिया स्रोत केन्द्रको भवन छ। यस स्रोत केन्द्रको सेवाक्षेत्र अन्तर्गत पथरिया, केचना, बालुवाडी र घेरावारी गरी ४ वटा गा.वि.स. पर्दछन्। यस स्रोतकेन्द्र भित्र पर्ने ४ वटा गा.वि.स.मा अधिकांश मात्रामा आदिवासी र जन जातीहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ। यस स्रोत केन्द्रको सेवा क्षेत्र भित्र कुल जनसंख्या ५४,६३७ रहेको छ। जस मध्ये पुरुषको संख्या ४९.५४% र महिलाको ५०.४६% छ। ६ वर्ष माथिका साक्षरता प्रतिशत ४८.१२ छ। यस स्रोत केन्द्र अन्तर्गत २० वटा समूह विद्यालय पर्दछन्। यी २० वटा विद्यालय मध्ये प्रा.वि. संख्या १२, नि.मा.वि. संख्या ३ र मा.वि. संख्या ४ र उ.मा.वि. संख्या १ रहेको छ। प्राथमिक तहमा जम्मा विद्यार्थी संख्या ५१९३ छ जसमध्ये छात्रा ४८.४२% र छात्र ५१.५८ छन्। २०६८ सालमा कक्षा १ मा १५१९ जना र कक्षा २ मा १२३५ जना विद्यार्थी भर्ना भएका छन्। यस अध्ययन क्षेत्रमा रहेका विद्यालयहरूमा गरिएको यो शोधअध्ययनमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभावलाई अधि र पछि गरी शैक्षिक गतिविधिमा आएको परिवर्तनलाई लेखाजोखा गरिएको छ।

४.१ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको अवस्था

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको मुख्य लक्ष्य विद्यार्थीको सिकाईलाई सुनिश्चित गर्नु हो। यसको प्रमुख उद्देश्य विद्यार्थीको व्यक्तिगत सिकाई उपलब्धिका आधारमा आवश्यकता अनुसार निरन्तर सिकाई अवसर प्रदान गरी विद्यार्थीहरूको सिकाई स्तरमा सुधार गर्नु हो। यसर्थ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन प्रकृया पुरा गर्न को लागि पाठ्यक्रममा उल्लेखित सिकाई

उपलब्धिलाई नै आधार मानि शिक्षण सिकाई कृयाकलाप तथा मूल्याङ्कन गर्नु पर्दछ । शिक्षण सिकाईका क्रममा विद्यार्थीको आवश्यकता अनुसार शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा विविधता ल्याई उनीहरूको क्षमता अनुसार सिकाई अभिवृद्धि गराउनु पर्दछ । विद्यार्थीहरूको सिकाई स्तर हेरी सहपाठीहरूको समुह बनाई वा एकलै सिक्ने वातावरण बनाई सिक्ने अवसर प्रदान गर्नु पर्दछ । त्यसैगरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप संगसंगै निरन्तर रूपमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गरी सम्भव भएसम्म मूल्याङ्कन अभिलेख प्रत्येक घण्टीमा, पाठको अन्त्यमा र पहिलो त्रैमासिक, दोश्रो त्रैमासिक तथा शैक्षिक सत्रको अन्त्य सम्म व्यवस्थित गरी राख्नुपर्दछ । साथै, विद्यार्थीको सिकाई अभिवृद्धि गर्न सकारात्मक पृष्ठपोषण तथा उत्प्रेरणाको अहम् भूमिका हुने भएकाले सोको लागि राम्रो गरेमा प्रशंसा र हौसला प्रदान गर्नुपर्दछ ।

यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रयोगलाई कार्यान्वयन गर्ने तर्फमा सबैले एकैसाथ अवलम्बन गरेको पाइन्छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम-२०६२ अनुसार सबै विद्यालयहरूले एकैसाथ कार्यान्वयनमा ल्याएका छन् । यस क्षेत्रमा रहेका विद्यालयहरूमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको अवस्थालाई विभिन्न शीर्षकहरूको आधारमा वर्गीकरण गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

४.१.१ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली प्रारम्भको अवस्था

राष्ट्रिय विकासको मुख्य मेरुदण्डको रूपमा रहेको शैक्षिक क्षेत्रको विकास परिमाणात्मक रूपमा नभएर गुणात्मक रूपमा हुनु जरुरी छ । गुणात्मक शिक्षाकोलागि गुणस्तरीय र व्यवहारीक शिक्षाको आवश्यक हुन्छ । गुणस्तरीय र व्यवहारीक शिक्षाको वृद्धि र विकासको लागि आधारभुत शिक्षा जगको रूपमा रहेको हुन्छ । आधारभुत शिक्षा पुरा भएपश्चात मात्र व्यवहारीक, गुणस्तरीय प्राविधिक शिक्षाको द्वार खुल्न पुग्दछ, जुन विद्यालयको प्राथमिक तहको शिक्षाले प्रदान गर्दछ । यसै सन्दर्भलाई मध्य नजर गर्दै नेपाल सरकार शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालयद्वारा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम-२०६२ लागु गरी आधारभुत शिक्षालाई अनिवार्य गराउने क्रममा मूल्याङ्कन प्रणालीमा विशेष सुधार ल्याउनुपर्ने अभ्यास गरिएको छ । विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धिको मूल्याङ्कन प्रणाली व्यवहारीक र प्रभावकारी भएको अवस्थामा सिकाई प्रतिको जागरुकता र उत्प्रेरणा जागृत हुन पुगी आधारभुत तहको शिक्षा पुरा हुन सक्दछ । सोही आधारमा आधारभुत तहको शिक्षा पुरा गराउने मुख्य आधार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले लिएको हुनाले यसको प्रभावकारीता

दिनानुदिन बढ्दै आइरहेको छ । यस शोधअध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराईएको विद्यालयहरूको प्राथमिक तहमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम-२०६२ लागु भए लगतै एकैसाथ सबैले प्रारम्भ गरेको पाइन्छ ।

४.१.२ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयनको अवस्था

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली आफैमा सशक्त साधन होइन । यो एउटा केवल साध्य मात्र हो । यसलाई साधनको रूपमा लैजानको लागि कार्यान्वयन पक्ष महत्वपूर्ण हुन आउँछ । विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि मापनमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई जति बढी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकियो उतिनै यसले लक्ष्य हासिल गर्न सक्दछ । यसर्थ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रयोजन र कार्यान्वयनको लागि विद्यालय र विद्यालयका शिक्षक शिक्षिकाहरूको मुख्य भूमिका रहेको हुन्छ । विद्यालय र शिक्षक शिक्षिकाहरूको कार्यसम्पादनको आधारमा नै निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयनको प्रभावकारीता र सफलता मापन गर्न सकिन्छ । भट्ट देखा भन्फटिलो र पट्यारलाग्दो भएता पनि विद्यार्थीहरूको शैक्षिक उपलब्धिको मूल्य प्रदान गर्न यो प्रभावकारी र व्यवहारिक रहेको देखिन्छ ।

परम्परागत रूपमा चल्दै आएको आवधिक परीक्षा प्रणालीका आधारमा गरिदैआएको विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली भन्दा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली विद्यार्थी केन्द्रित, सुधारात्मक र गुणात्मक प्रणाली हो । यस सिद्धान्तलाई आधार मानि प्रारम्भ गरिएको यो मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन पक्ष भने प्रभावकारी ढंगबाट अगाडी बढाइएको भने पाइदैन खास गरी शिक्षण सिकाई कृयाकलाप संगसंगै विद्यार्थीको मूल्याङ्कन हुनुपर्नेमा धेरै विद्यालयहरूले प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२ द्वारा निर्देशित पद्धती अनुसार गर्ने गरेको पाइदैन । यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई के कसरी कार्यान्वयन गर्दै लिएको छ । भनी गरिएको सर्वेक्षणमा सबै विद्यालयहरूको मूल्याङ्कन प्रणाली सैद्धान्तिक रूपमा एउटै देखिएतापनि व्यवहारिकता भने फरक रहेको पाइन्छ । यस अध्ययन क्षेत्रका विद्यालयहरूको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन पक्षको अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका ४.१.२ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन अवस्था

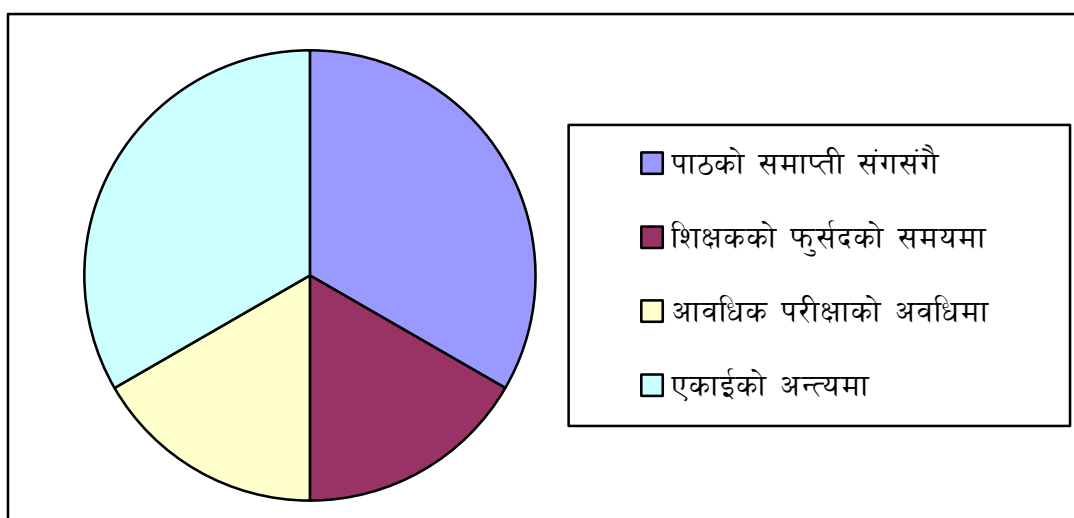
क्र. सं.	मूल्याङ्कन कार्यान्वयन अवस्था	विद्यालयको संख्या	प्रतिशत
१	पाठको समाप्ती संगसंगै	२	३३.३३
२	शिक्षकको फुर्सदको समयमा	१	१६.६७
३	आवधिक परीक्षाको अवधिमा	१	१६.६७
४	एकाईको अन्त्यमा	२	३३.३३
जम्मा		६	१००

स्रोत : विद्यालय सर्वेक्षण, २०६८

माथिको तालिका अनुसार यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका ६ वटा विद्यालयहरू मध्ये निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई हुबहु कार्यान्वयन गर्ने अथवा हरेक पाठको समाप्ती संगसंगै अवलम्बन गर्ने विद्यालय संख्या २ वटा (३३.३३%), निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई विद्यालयका शिक्षकहरूको फुर्सदिलो समयमा अवधिमा गर्ने विद्यालय संख्या १ वटा (१६.६७%), हरेक आवधिक परीक्षाको अन्त्यमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने विद्यालय संख्या १ वटा (१६.६७%) र हरेक एकाईको अन्त्यमा मात्र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने विद्यालय संख्या २ वटा (३३.३३%) रहेको छ ।

माथि उल्लेखित तथ्याङ्कलाई तलको वृत्तचित्रमा देखाइएको छ ।

वृत्त चित्र ४.१.२ : निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन अवस्था

४.२ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभाव

नेपालको अन्तरिम त्रिवर्षिय योजनाले क्रमबद्ध रूपमा कक्षा १ देखि कक्षा ७ सम्म तोकिएका सिकाई उपलब्धि सुनिश्चित गर्नेगरी प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम-२०६२ अन्तर्गत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीको उपलब्धिको आधारमा ग्रेडिङ्ग गर्दै विद्यार्थीको तहगत न्यूनतम सिकाई उपलब्धि हासिल हुनेगरी विद्यालयको शिक्षण सिकाईमा सुधार गर्ने परिपाटिको विकास गर्न विद्यालयलाई सहयोग प्रदान गर्ने प्रावधान राखी लागु गरिएको यस व्यवस्थाले विद्यार्थीहरूको शैक्षिक विकासमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपबाट प्रभाव पारेको छ । यस शोधअध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागुहुनुपूर्वको अवस्थालाई हेर्दा र हालको अवस्थालाई हेर्दा निकै भिन्नता देखिएको छ । ग्रामिण क्षेत्रमा संचालित विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्ने अधिकांश छात्रछात्राका अभिभावकहरू कमजोर आर्थिक तथा मानसिक अवस्थाका हुने भएकाले विद्यार्थीको असफलता र उनीहरूको मनोविज्ञानलाई अध्ययन गरी विद्यालय जान प्रेरित गर्न सक्दैन अन्ततः वीचैमा विद्यालय छोड्ने अध्ययनको समयमा कक्षा छोड्ने लगायत विद्यालयमा भर्ना हुने क्रममा पनि जागरुक नहुने जस्ता विविध अवस्थाहरू विद्यमान भइरहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले निकै ठूलो सकारात्मक प्रभाव पारेको देखिन्छ । मुख्यतः यस क्षेत्रका विद्यालयहरूमा वीचैमा कक्षा छोड्ने दरमा आएको परिवर्तन, सिकाई उपलब्धिमा आएको परिवर्तन, अभिभावकहरूको सोचमा आएको परिवर्तन, शिक्षक शिक्षिकाहरूको शिक्षण क्रियाकलापमा आएको परिवर्तन लगायत समग्र विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा आएको परिवर्तनलाई निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभावको रूपमा देखिएको छ ।

४.२.१ कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

हरेक विद्यालयको एक शैक्षिक सत्रमा अध्ययन गर्ने छात्र छात्राले शैक्षिक सत्रको विचमा आफ्नो कक्षा छोड्नु वा अध्ययनमा अवरोध ल्याउनु कक्षा छोड्ने रूपमा लिइएको छ । विद्यार्थी विद्यालयमा भर्ना भएर कक्षा संचालनको क्रममा विविध कारणले विचैमा छोड्ने गर्दछ । यसरी वीचैमा कक्षा छोड्ने कारणहरू वार्षिक परीक्षामा कक्षा उत्तीर्ण हुने निश्चितता नहुनु, आवधिक परीक्षाबाट विद्यार्थी तथा अभिभावकमा सिकाई उपलब्धिले नैराश्यता ल्याउनु जस्ता कारणहरू रहेका छन् । अर्को तर्फ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात आवधिक परीक्षाहरूको सट्टामा मूल्याङ्कन प्रणाली परिवर्तन भई विद्यार्थीको दैनिक मूल्याङ्कनले उसको सिकाई

उपलब्धिमा सकारात्मक सुधार देखिने हुनाले विचैमा कक्षा छोड्ने दरमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको देखिन्छ । यस शोधअध्ययनमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरुको प्राथमिक तह अन्तर्गत कक्षा १ र २ मा अध्ययनरत छात्रछात्रा हरुको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व र लागु भएपश्चातको कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभावलाई विवरणात्मक रुपमा तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४.२.१ कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	नि.वि.मु लागु हुनु पूर्व (शै.स. २०६१)		नि.वि.मु लागु भए पश्चात (शै.स. २०६७)	
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा १	कक्षा २
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया	18Ü	12Ü	7 Ü	3 Ü
२	श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी	16Ü	19Ü	4 Ü	6 Ü
३	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	19Ü	13Ü	3 Ü	4 Ü
४	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	13Ü	18Ü	2 Ü	5 Ü
५	श्री बसन्त प्रा.वि., घेरावारी	17Ü	15Ü	5 Ü	3 Ü
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	14Ü	14Ü	4 Ü	2 Ü
	औसत	16.16Ü	15.16Ü	4.16Ü	3.83Ü

स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६८

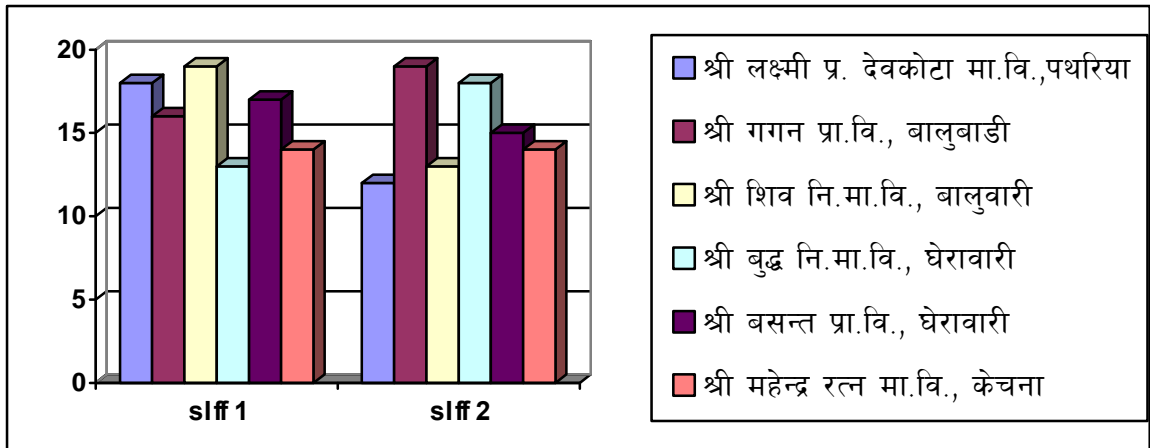
माथि उल्लेख गरिएको तालिकाद्वारा अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न रहेका विद्यालयहरुमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व कक्षा छोड्ने दर निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात भन्दा निकै उच्च रहेको छ । शैक्षिक सत्र २०६१ मा लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा मा.वि., गगन प्रा.वि., शिव नि.मा.वि., बुद्ध नि.मा.वि., बसन्त प्रा.वि. तथा महेन्द्र रत्न मा.वि. हरुमा कक्षा छोड्ने दर क्रमशः कक्षा १ मा १८%, १६%, १९%, १३%, १७% र १४% र कक्षा २ मा १२%, १९%, १३%, १८%, १५% र १४% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात शै.स. २०६७ सम्म आइपुग्दा क्रमशः कक्षा १ मा ७%, ४%, ३%, २%, ५% र ४%

तथा कक्षा २ मा ३%, ६%, ४%, ५%, ३% र २% गरि घट्दो क्रममा आइपुगेको छ। कक्षा छोड्ने दरको औसतलाई हेर्दा शै.स. २०६१ मा कक्षा १ र २ मा क्रमशः १६.१६% र १५.१६% रहेकोमा शै.स. २०६७ मा आइपुग्दा ४.१६% र ३.८३% मा भरेको पाइएको छ।

माथि उल्लेखित तालिकालाई निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व र लागु भएपश्चात गरी वर्गिकृत रूपमा तलका स्तम्भचित्रहरूमा देखाइएको छ।

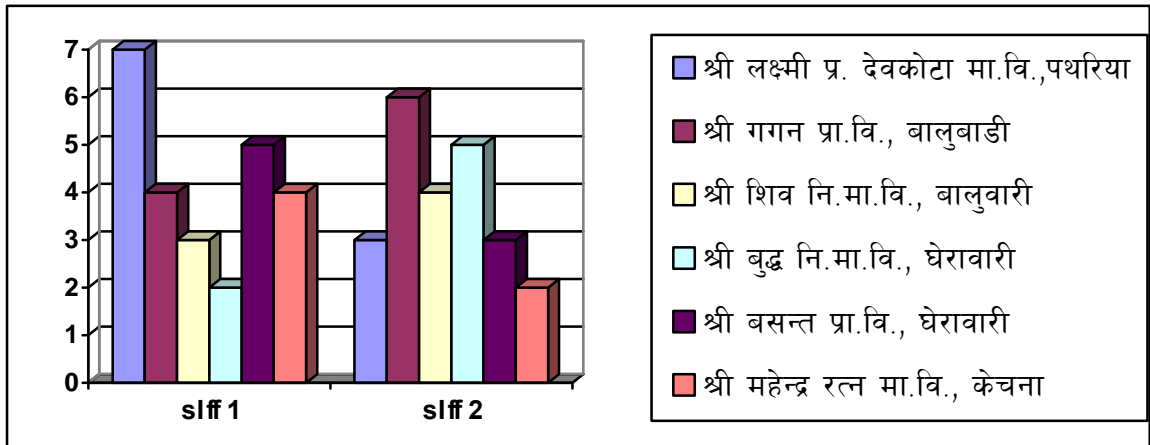
स्तम्भ चित्र ४.२.१ (क) कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण

(निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व शै.स. २०६१)

स्तम्भ चित्र ४.२.१ (ख) कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण

(निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात शै.स. २०६७)

४.२.२ विद्यार्थी भर्नादरको अवस्था

प्राथमिक तहको शिक्षा सबैकालागि शिक्षा भन्ने नाराका साथ अगाडी बढाएर लैजान विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको कक्षा भर्ना दरले प्रत्यक्ष भूमिका खेलेको हुन्छ। राज्यले आधारभूत तहको शिक्षामा सबै तह र तप्काका बालबालिकाहरुको पहुँच पुऱ्याउन राखेको मुख्य लक्ष्यको प्राप्ती स्थलनै विद्यार्थी भर्नाको अवस्था हो। जति मात्रामा बालबालिकाहरु शैक्षिक क्रियाकलापको आँगनमा पुग्दछन् उतिनै लक्ष्योन्मुख शैक्षिक तहको विकास हुन पुग्दछ। यद्पी सामुदायिक विद्यालयहरुमा विद्यार्थी भर्ना दर दिनानुदिन घट्दै गएको र विद्यार्थी भर्ना दर अन्तर्गत सिकाई उपलब्धी मापन गर्ने मूल्याङ्कन प्रणालीको कमजोरी देखिन आएकोले विद्यार्थीहरुले पुनः एउटै कक्षामा दोहोऱ्याउनुपर्ने, सिकाईप्रति निरासा प्रदान हुने, अभिभावकहरुमा छोराछोरीको शैक्षिक उपलब्धी प्रति आसातित लक्ष्य प्राप्त गर्न नसकी विद्यालयमा छोराछोरी पठाउने क्रममा जागरुक नभएकाले नै विद्यार्थी भर्ना दर क्रमिक रुपमा घट्न थाल्यो। यसै परिणामलाई मध्यनजर गर्दै प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम-२०६२ मार्फत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गरियो। तत्पश्चात भने क्रमिक रुपमा विद्यार्थी भर्ना दरमा वृद्धि हुँदै आएको पाइन्छ। यस शोधअध्ययनमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरुको प्राथमिक तह अन्तर्गत कक्षा १ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागुहुनुपूर्व (शै.स. २०६१) र लागु भएपश्चात (शै.स.२०६७) को विद्यार्थी भर्ना विवरणलाई तलको तालिकामा राखिएको छ।

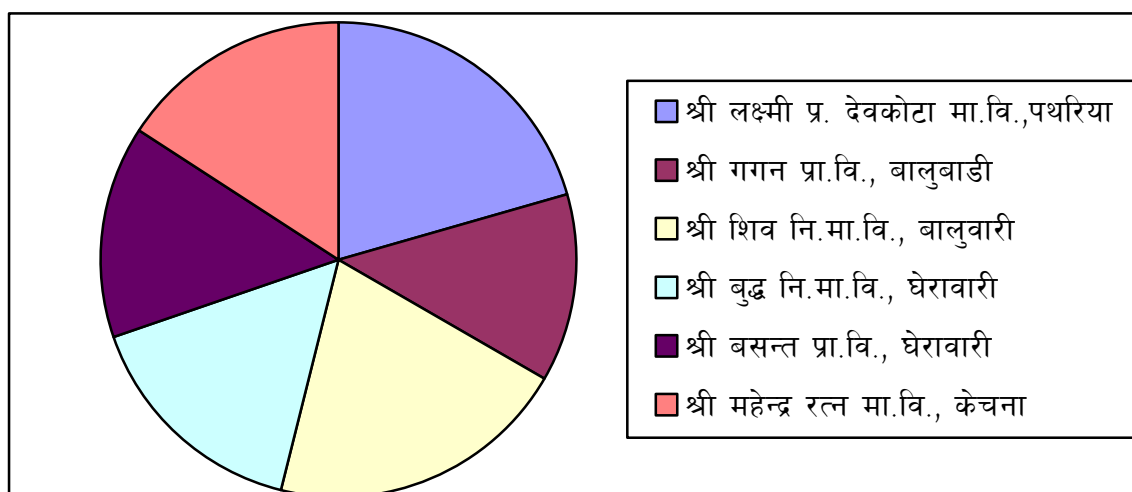
तालिका ४.२.२ विद्यार्थी भर्नादर विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	शै.स. २०६१	शै.स. २०६७	वृद्धि प्रतिशत
		कक्षा १	कक्षा १	
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया	३५	४८	३७.१४
२	श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी	२७	३५	२२.८६
३	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	२१	३४	३७.१४
४	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	२१	३१	२८.५७
५	श्री बसन्त प्रा.वि., घेरावारी	३३	४२	२५.७१
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	३४	४४	२८.५७
	औसत	२८.५	४१.५	३०.००

स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६८

माथिको तालिका अनुसार यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूको विद्यार्थी भर्ना दरको अवस्थालाई हेर्दा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व भन्दा लागु भएपश्चात क्रमिक रूपमा वृद्धि भएको देखिएको छ। विद्यार्थी भर्ना दरमा आएको वृद्धिरलाई प्रतिशतको रूपमा हेर्दा लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा मा.वि.मा ३७.१४%, गगन प्रा.वि.मा २२.८६%, शिव नि.मा.वि. मा ३७.१४%, बुद्ध नि.मा.वि. मा २८.५७%, बसन्त प्रा.वि.मा २५.७९% र महेन्द्र रत्न मा.वि.मा २८.५७% ले विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि भएको देखिन्छ। त्यसैगरी अध्ययन क्षेत्रको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्वको औषत भर्ना संख्या २८.५ रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात औषत भर्ना संख्या ४१.५ पुगी समग्रमा ३०% ले वृद्धि भएको देखिएको छ। माथि उल्लेखित तालिकालाई निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात विद्यार्थी भर्नादरमा आएको वृद्धि प्रतिशतलाई तलको वृत्तचित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

वृत्तचित्र ४.२.२ विद्यार्थी भर्नादर वृद्धिको अवस्था

४.२.३ विद्यार्थी कक्षा उत्तीर्ण अवस्था

नेपालमा विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धी मूल्याङ्कन गर्ने परम्परागत अध्यावधिक परीक्षा प्रणालीले शिक्षक, विद्यार्थी लगायत अभिभावकहरूमा समेत निराशा छाएपश्चात मूल्याङ्कन प्रणालीमा प्राविधिक सुधार गरिएको पाइन्छ। अध्यावधिक परीक्षा प्रणालीले हरेक कक्षामा वर्षेनी बढी भन्दा बढी विद्यार्थीहरू अनुत्तीर्ण हुने क्रमले विद्यार्थीहरूको शैक्षिक उपलब्धि मापनका साधनहरूको अभाव भएको महसुस गरी लागु गरिएको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले क्रमिक रूपमा शतप्रतिशत सुधार ल्याएको छ। यस प्रणालीको प्रारम्भ पश्चात विद्यार्थी, शिक्षक र

अभिभावकहरुमा आशातित मनोभावनाको विकास गरेको छ । यस शोधअध्ययनमा समेटिएका सामुदायिक विद्यालयहरुको प्रा.वि. तहमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व (शै.स. २०६१) र लागुभएपश्चात (शै.स. २०६७) विद्यार्थीहरुको कक्षागत उत्तीर्णमा आएको परिवर्तनलाई कक्षा १ र कक्षा २ को वार्षिक परीक्षाको नतिजाको आधारमा तुलनात्मक रूपले तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४.२.३ विद्यार्थी कक्षा उत्तीर्ण विवरण (प्रतिशतमा)

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	शै.स. २०६१		शै.स. २०६७	
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा १	कक्षा २
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया	९० Ü	८८ Ü	१०० Ü	१०० Ü
२	श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी	८६ Ü	८७ Ü	१०० Ü	१०० Ü
३	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	८९ Ü	७३ Ü	१०० Ü	१०० Ü
४	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	९१ Ü	६७ Ü	१०० Ü	१०० Ü
५	श्री वसन्त प्रा.वि., घेरावारी	७८ Ü	८३ Ü	१०० Ü	१०० Ü
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	८४ Ü	९१ Ü	१०० Ü	१०० Ü

स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६८

माथि उल्लेखित तालिका विवरण अनुसार अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरुको शैक्षिक नतिजा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व (शै.स. २०६१) लक्ष्मी प्र. देवकोटा, गगन प्रा.वि., शिव नि.मा.वि., बुद्ध नि.मा.वि., वसन्त प्रा.वि., महेन्द्र रत्न मा.वि. मा कक्षा १ र २ मा क्रमशः ९०%, ८६%, ८९%, ९१%, ७८% र ८४% र ८८%, ८७%, ७३%, ६७%, ८३% र ९१% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात (शै.स. २०६७) को विद्यार्थी शैक्षिक उपलब्धि नतिजा सबै विद्यालयहरुमा शतप्रतिशत हुन पुगेको छ । यसरी यस

तथ्याङ्क अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा उत्तीर्णमा सकारात्मक प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

४.२.४ विद्यार्थी सिकाई उपलब्धीको अवस्था

विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धी भनेको उसले आफ्नो कक्षा अध्ययनको क्रममा वार्षिक समयमा हासिल गरेको सिकाई मूल्याङ्कनको मूल्य वा मापनको स्तर हो । लिखित परीक्षा प्रणालीबाट विद्यार्थीहरूको सिकाई उपलब्धि मापन गर्दा विद्यार्थीहरूको समग्र क्षेत्रको सिकाई उपलब्धि मापन नहुने हुनाले विद्यार्थीहरूको सिकाई उपलब्धिको अवस्था न्यून हुन पुगी वार्षिक मूल्याङ्कनमा उनिहरूको स्तर साविक बमोजिम नै हुनपुगी कक्षा दोहोर्न्याउनुपर्ने अवस्थाको कारण स्वरूप निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गरियो जस अनुरूप निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात मूल्याङ्कन प्रणालीमा आएको सुधारले विद्यार्थी सिकाई उपलब्धि मापनमा पनि सकारात्मक परिवर्तन आएको छ । जसले विद्यार्थीहरूमा एउटै कक्षा पुनः दोहोर्न्याउनुपर्ने अवस्था हटेको छ । यस शोधअध्ययनमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूको प्रा.वि. तह अन्तर्गत कक्षा १ र २ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व (शै.स. २०६१) र लागु भएपश्चात (शै.स. २०६७) को विद्यार्थी सिकाई उपलब्धिलाई औषत उपलब्धिको रूपमा निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४.२.४ : कक्षा १ र २ को विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धि स्तर विवरण (प्रतिशतमा)

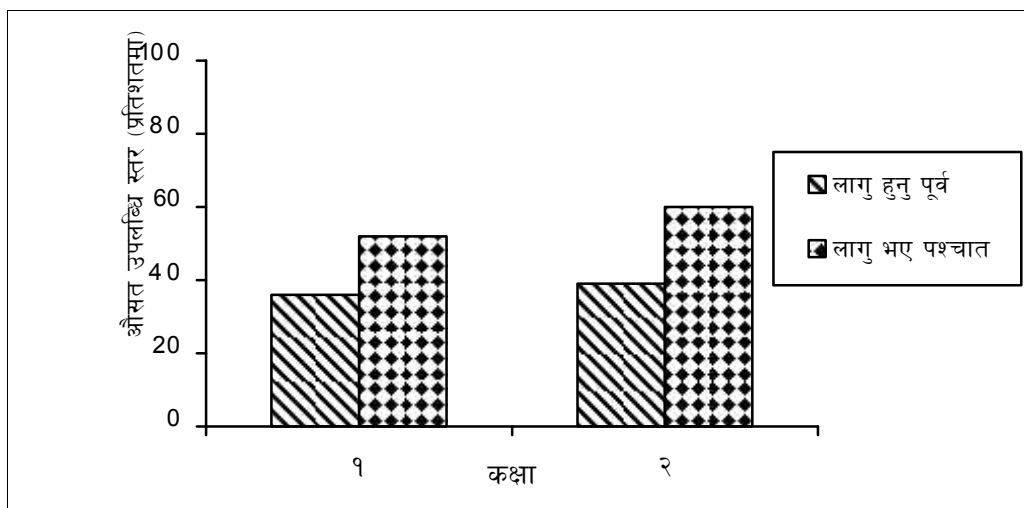
कक्षा	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्व शै.स. २०६१ को औसत उपलब्धि	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात शै.स. २०६७ को औसत उपलब्धि
१	३६%	५२%
२	३९%	६०%

(स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६७)

माथिको तालिकाको आधारमा विश्लेषण गर्दा प्राथमिक तहको कक्षा १ र २ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्व शै.स. २०६१ को शैक्षिक उपलब्धि स्तर क्रमश ३६% र ३९% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीति लागू भए पश्चात शै.स. २०६७ मा कक्षा १ र २ को शैक्षिक उपलब्धि स्तर वृद्धि भई क्रमश ५२% र ६०% पुगेको पाइयो । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली नीतिले प्राथमिक तह को शैक्षिक उपलब्धि स्तरमा वृद्धि ल्याएको कुरा माथीको

तालिकाले प्रष्ट पारको छ । माथिको तालिकालाई तलको स्तम्भ चित्रमा समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्तम्भ चित्र ४.२.४ : कक्षा १ र २ को विद्यार्थी शैक्षिक उपलब्धि स्तर विवरण

४.२.५ विद्यार्थी नियमितताको अवस्था

विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि मापन अन्तर्गत प्रत्येक विद्यार्थीको विद्यालयमा हुने उपस्थितिको नियमितता पनि एक हो । विद्यालयमा विद्यार्थीको नियमित उपस्थिति भएमा दैनिक शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा सरिक हुने भएकोले सिकाईमा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्दछ । त्यसैगरी विद्यालयमा उपस्थित हुँदा विद्यार्थीले पाएको मनोरञ्जनात्मक वातावरण र सिकाई प्रतिको उत्प्रेरणा स्वरूप ऊ आफ्नो कक्षामा नियमित उपस्थित हुन चाहन्छ । त्यसैगरी नियमित उपस्थितिले दैनिक सिकाई उपलब्धिको मूल्याङ्कन हुने कुरा अभिभावक र विद्यार्थी स्वयंलाई जानकारी भएको खण्डमा नियमित उपस्थितिले सकारात्मक सोचको विकास गराएको पाइन्छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात विद्यार्थी र अभिभावकमा मूल्याङ्कन पद्धतीको बारेमा धारणागत रूपमा सकारात्मक प्रभाव परेकाले विद्यालयमा विद्यार्थीको नियमित उपस्थिति बढ्न थालेको पाइएको छ । यस शोधअध्ययनमा समावेश गराइएका विद्यालयहरूको प्रा.वि. तह अन्तर्गत कक्षा १ र २ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनु पूर्व र लागु हुनु पश्चातको विद्यार्थी नियमित उपस्थिति विवरणलाई औषतको रूपमा निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४.२.५ नियमित विद्यार्थी उपस्थिति विवरण (औषतमा)

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	शै.स. २०६१		शै.स. २०६७	
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा १	कक्षा २

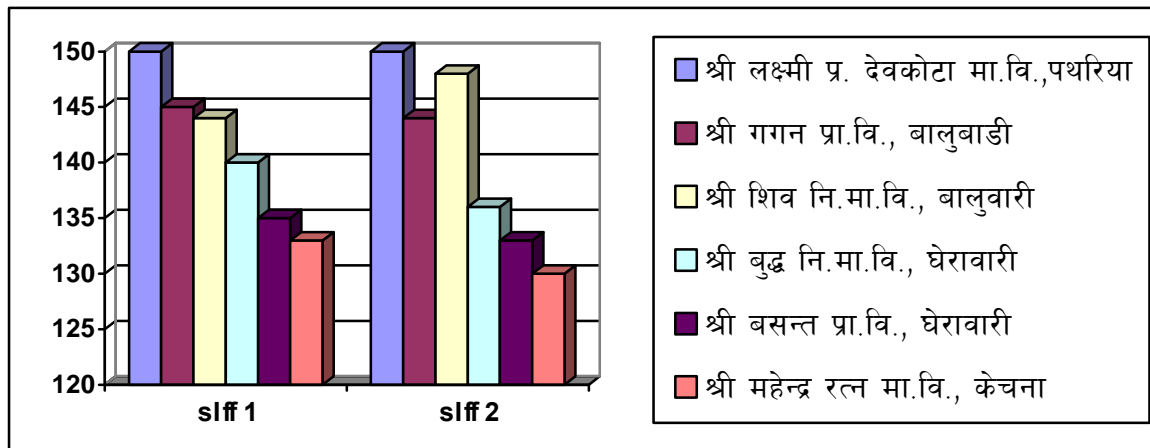
		(दिनमा)	(दिनमा)	(दिनमा)	(दिनमा)
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया	150	150	180	183
२	श्री गगन प्रा.वि., बालुबाडी	145	144	178	178
३	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	144	148	177	168
४	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	140	136	170	176
५	श्री बसन्त प्रा.वि., घेरावारी	135	133	168	174
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	133	130	183	182

स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६८

माथिको विद्यार्थी नियमित उपस्थिति विवरण तालिका अनुसार यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूमा विद्यार्थी उपस्थितिको औषत नियमितता निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन लागु हुनु पूर्वको आधारमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात वृद्धि हुन गई उपस्थितिको अवस्था राम्रो रहेको पाइएको छ । अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न विद्यालयहरूको विद्यार्थीहरूको औषत उपस्थिति कक्षा १ र २ मा लगभग ३० दिनको फरकले वृद्धि हुन पुगेको पाइएको छ । उक्त तालिकालाई निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनु पूर्व र पश्चात गरी विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको नियमित उपस्थितिको अवस्थालाई छुट्टाछुट्टै रूपमा तलका स्तम्भचित्रहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

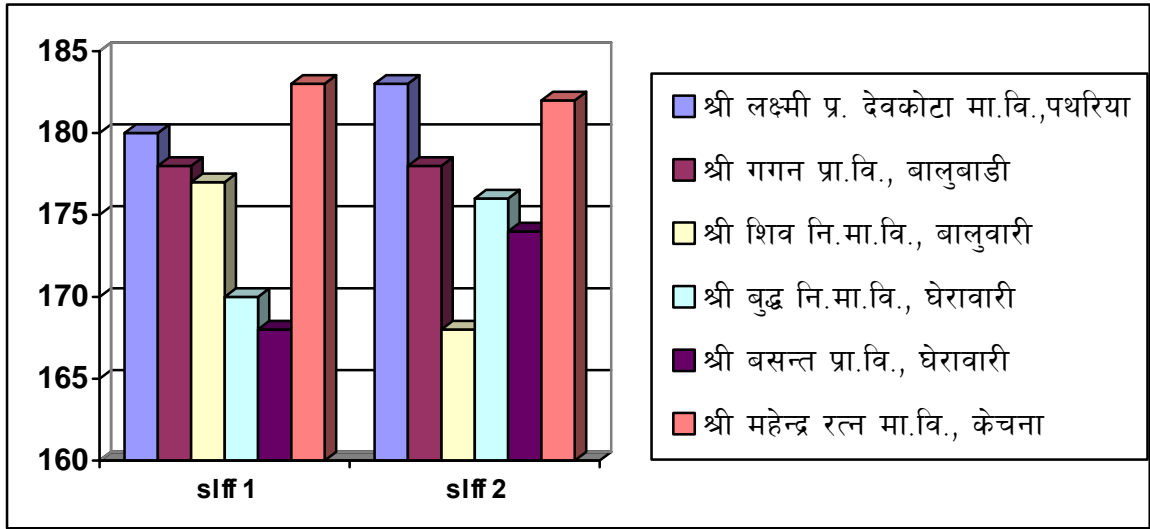
स्तम्भ चित्र ४.२.५ (क) नियमित विद्यार्थी उपस्थिति विवरण (औषतमा)

(निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व शै.स. २०६९)

स्तम्भ चित्र ४.२.५ (ख) नियमित विद्यार्थी उपस्थिति विवरण (औषतमा)

(निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात शै.स. २०६७)

४.५.६ अभिभावक उपस्थितिको अवस्था

हरेक विद्यालयको शैक्षिक वृद्धि र विकासको लागि सम्बन्धित विद्यालयका अभिभावकहरुको उपस्थितिको महत्वपूर्ण स्थान रहेको हुन्छ। विद्यालयको शैक्षिक कृयाकलाप, विद्यार्थीहरुको वार्षिक प्रगती लगायत विद्यालयको समग्र शैक्षिक कार्यक्रमको लक्ष्योन्मुख, सकारात्मक उपलब्धिको लागि विद्यालयमा अभिभावकहरुको उपस्थिति अनिवार्य हुन आउँछ। यद्यपी विगतमा विद्यालय तथा आफ्ना छोराछोरी प्रतिको उपलब्धि र नतिजाको नकारात्मक परिणाम स्वरुप अभिभावकहरुका विद्यालयमा हुने उपस्थिति न्यून रहेको देखिएको छ भने निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपछि आफ्ना छोराछोरीको दैनिक मूल्याङ्कन हुने, असफलता हात नपर्ने आदि हुनाले सकारात्मक परिणामको निश्चितताको लागि विद्यालय उपस्थितिमा हिचकिचाहट नगरी सहर्ष विद्यालय जाने गरेको पाइएको छ। यसर्थ अभिभावक उपस्थितिको वातावरण दिनानुदिन बढ्दो क्रममा रहेको छ। यस क्षेत्रमा समावेश गराइएका विद्यालयहरुमा अध्ययनरत कक्षा १ र २ का छात्र छात्रा हरुका अभिभावकहरुको विद्यालयमा हुने गरेको मासिक उपस्थितिलाई निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागुहुनु पूर्व (शै.स. २०६१) र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात (शै.स. २०६७) को आधारमा औषत उपस्थिति विवरणलाई तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

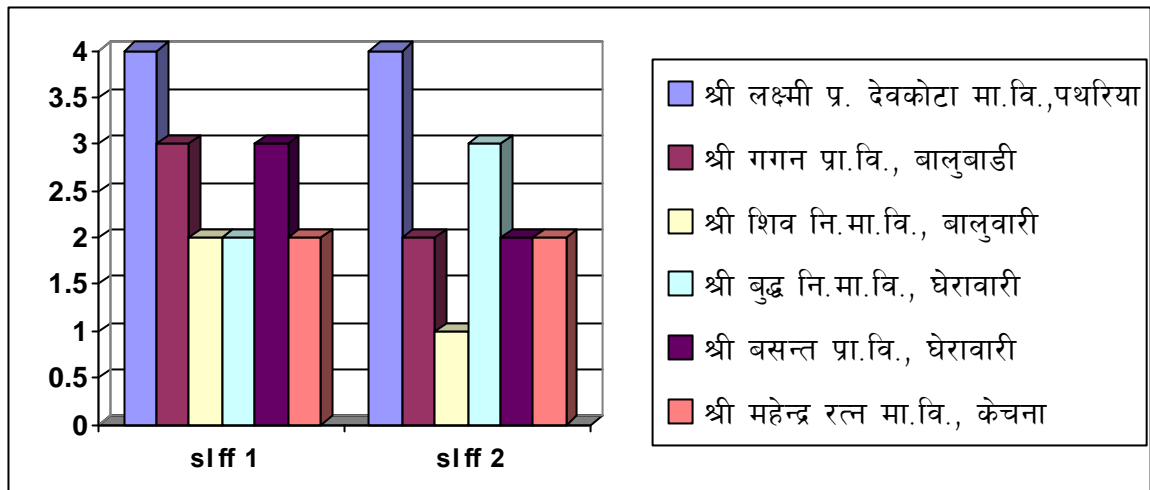
तालिका ४.२.६ अभिभावकको विद्यालयमा उपस्थिति विवरण (औषत दिन/प्रति महिना)

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	शै.स. २०६१		शै.स. २०६७	
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा १	कक्षा २
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया	4	4	8	12
२	श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी	3	2	12	9
३	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	2	1	9	7
४	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	2	3	7	6
५	श्री बसन्त प्रा.वि., घेरावारी	3	2	10	8
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	2	2	11	10

स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६८

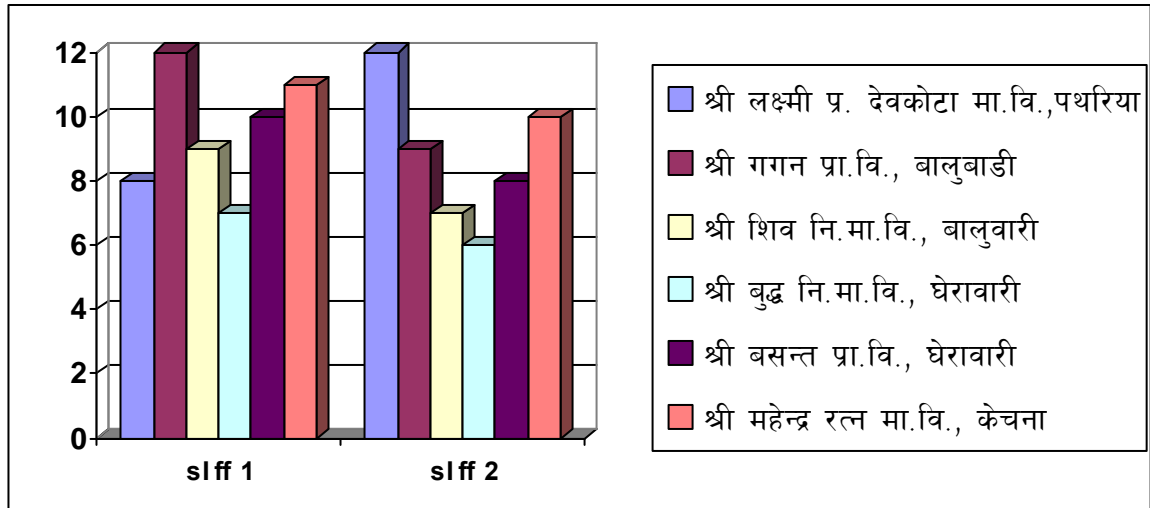
माथि उल्लेखित अभिभावक उपस्थिति तालिका अनुसार प्रत्येक विद्यालयहरूमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व शै.स. २०६१ सम्म कक्षा १ र २ का विद्यार्थीहरूका अभिभावकहरूको उपस्थिति सरदर २ देखि ४ दिन प्रति महिना रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु भए पश्चात शै.स. २०६७ मा आइपुग्दा अभिभावकहरूको विद्यालयमा हुने उपस्थिति वृद्धि हुन गई सरदर ७ देखि १२ दिन सम्म हुने गरेको पाइएको छ। यसको मुख्य कारण आफ्ना नानिहरूको शैक्षिक प्रगतिले पारेको सकारात्मक प्रभाव नै हो। माथिको तालिकालाई भिन्ना भिन्नै रूपमा तलका स्तम्भचित्रहरूमा समेत प्रस्तुत गरिएको छ।

स्तम्भ चित्र ४.२.६ (क) अभिभावकको विद्यालयमा उपस्थिति विवरण (औषत दिन/प्रति महिना)
(निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागु हुनुपूर्व शै.स. २०६१)

स्तम्भ चित्र ४.२.६ (ख) अभिभावकको विद्यालयमा उपस्थिति विवरण (औषत दिन/प्रति महिना)

(निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात शै.स. २०६७)

४.२.७ छोराछोरीप्रति अभिभावकको धारणा

विद्यालयको अस्तित्व विद्यार्थीमा रहेको हुन्छ भने विद्यार्थीको रुपमा नामाकरण हुनको लागि छोराछोरीलाई अभिभावकको धारणा, सोच र व्यवहारको सकारात्मक भूमिकाको आवश्यकता पर्दछ। एउटा बालक विद्यार्थी बन्नुमा उसको अभिभावक बाबु र आमाको जिम्मेवारी र भूमिका मुख्य हुन आउँछ। छोराछोरी प्रतिको भूमिका र जिम्मेवारीलाई हेर्ने क्रममा विद्यालयले विद्यार्थीहरुमा ल्याएको शैक्षिक उपलब्धि र परिवर्तनले अभिभावकको धारणामा पनि परिवर्तन ल्याएको हुन्छ। आफ्ना छोराछोरी एउटै कक्षामा पटक पटक असफल हुने वार्षिक नतिजामा अनुत्तीर्ण भएको सुन्नु पर्ने आवधिक परीक्षामा असफल भएको सुन्नुपर्ने, व्यवहारमा सुधार नआएको शिक्षकको गुनासो सुन्नुपर्ने आदि कारणहरुले अभिभावकहरुको छोराछोरी प्रतिको धारणामा सकारात्मकता आउन नसकेको र निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात आफ्ना छोराछोरीको विद्यालयमा सकारात्मक व्यवहार परिवर्तन भएको सिकाईमा धनात्मक उपलब्धि हासिल भएको आदि जस्ता कुराहरु सुन्न थालेकाले उनिहरुको धारणामा पनि सकारात्मक रुपले विकास हुन थालेको पाइन्छ। यसै सन्दर्भमा यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका अभिभावकहरुको आफ्ना छोराछोरी प्रतिको धारणालाई निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ४.२.७ छोराछोरीप्रतिको अभिभावकको धारणा

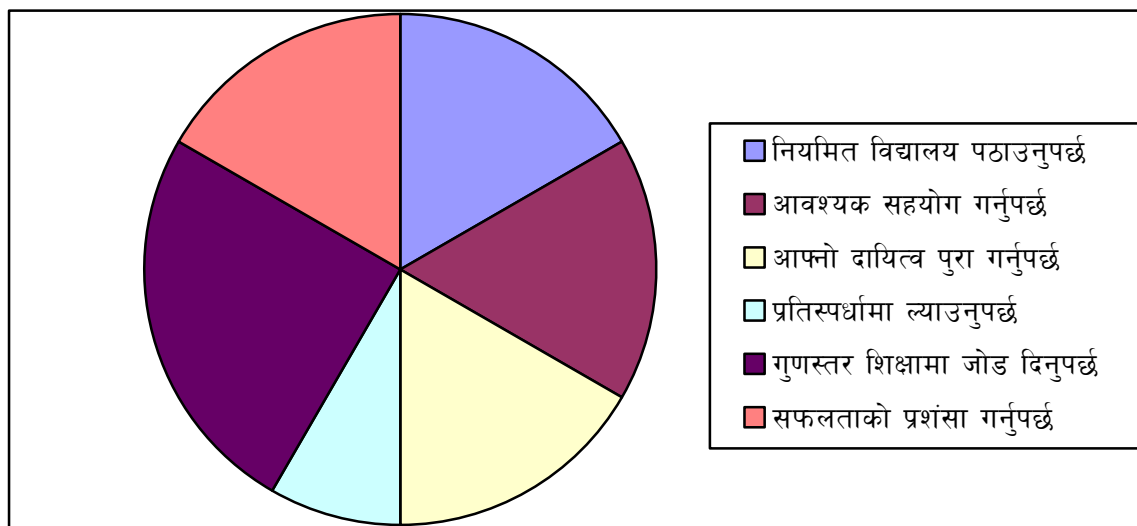
क्र. सं.	अभिभावकको धारणा	अभिभावक संख्या	प्रतिशत
१	नियमित विद्यालय पठाउनुपर्छ	२	१६.६७
२	आवश्यक सहयोग गर्नुपर्छ	२	१६.६७
३	आफ्नो दायित्व पुरा गर्नुपर्छ	२	१६.६७
४	प्रतिस्पर्धामा ल्याउनुपर्छ	१	८.३३
५	गुणस्तर शिक्षामा जोड दिनुपर्छ	३	२५.००
६	सफलताको प्रशंसा गर्नुपर्छ	२	१६.६७
	जम्मा	१२	१००.००

स्रोत : विद्यालय अभिलेख, २०६८

माथिको तालिका अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीले अभिभावकहरुको धारणामा पनि सकारात्मक परिवर्तन ल्याएको कुरालाई स्पष्ट पारेको छ । जस अनुसार आफ्ना छोराछोरीलाई नियमित विद्यालय पठाउनुपर्छ भन्ने २ जना, सहयोग गर्नुपर्छ भन्ने २ जना, आफ्नो दायित्वको रुपमा लिने २ जना, प्रतिस्पर्धात्मक रुपमा लैजानुपर्छ भन्ने १ जना, गुणस्तरीय शिक्षामा जोड दिनुपर्छ भन्ने ३ जना र छोराछोरीको शैक्षिक सफलताको प्रशंसा गर्नुपर्छ भन्ने २ जना रहेका छन् । यस तथ्यबाट अभिभावकहरुमा निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली लागु भएपश्चात आफ्ना छोराछोरीहरुप्रति शैक्षिक अवसर प्रदान गर्नु आफ्नो दायित्व, जिम्मेवारी र भूमिका अहम् रहेको हुन्छ भन्ने कुरा मान्न तयार रहेको पाइन्छ ।

माथिको तालिकालाई तलको वृत्तचित्रद्वारा पनि प्रष्ट पारिएको छ ।

वृत्तचित्र ४.२.७ छोराछोरीप्रतिको अभिभावकको धारणा

४.२.८ मुल्याङ्कन प्रतिको शिक्षकको धारणा

विद्यार्थीको शैक्षिक प्रगतिको मूल्यदाता तथा मापनकर्ताको रूपमा शिक्षक नै जिम्मेवार रहेको हुन्छ। एउटा विद्यार्थीको जति मात्रामा सर्वाङ्गीण पक्षको वैद्यता र विश्वसनीयतापूर्ण ढंगले मूल्याङ्कन गर्न शिक्षक सफल रहन्छ, उतिकै मात्रामा विद्यार्थीले आफ्नो शैक्षिक प्रगति र उन्नतिको लागि मार्ग प्रसस्त गर्न सफल हुन्छ। त्यसैले विद्यार्थीको उचित ढंगबाट निर्णायक मूल्याङ्कन गर्नु शिक्षकको शैक्षिक अनुशासन पनि हो। हरेक शिक्षकले पाठ्यक्रमको मर्म अनुसार विद्यार्थीको उमेर, तह, स्तर र रुची अनुसार शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप संचालन गरी सोही आधारमा उचित ढंगबाट मूल्याङ्कन गर्न सक्नुपर्दछ। नेपालमा परम्परागत रूपमा संचालित आवधिक परीक्षा प्रणालीले मुख्यतः प्रा.वि. तहका विद्यार्थीहरूको सिकाई उपलब्धिलाई न्यायोचित ढंगबाट मूल्याङ्कन गर्न नसकेको र शिक्षकले पनि निश्चित र सिमित साधनहरूको प्रयोगद्वारा विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्न नसकिरहेको परिप्रेक्षमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात मूल्याङ्कन पद्धतीमा आमूल परिवर्तन आएको छ। यदपी विषयगत शिक्षकलाई यस निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विगतको आवधिक मूल्याङ्कन प्रणालीमा अभ्यस्त भइरहेको कारण स्वरूप तुलनात्मक रूपमा केही कठिनाईहरू ल्याईदिएको पाइएको छ। यसर्थ यस शोधअध्ययनमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरूका प्रा.वि. तहका शिक्षकहरूको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीप्रतिको धारणालाई तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ४.२.८ : मूल्याङ्कनप्रति शिक्षकको धारणा

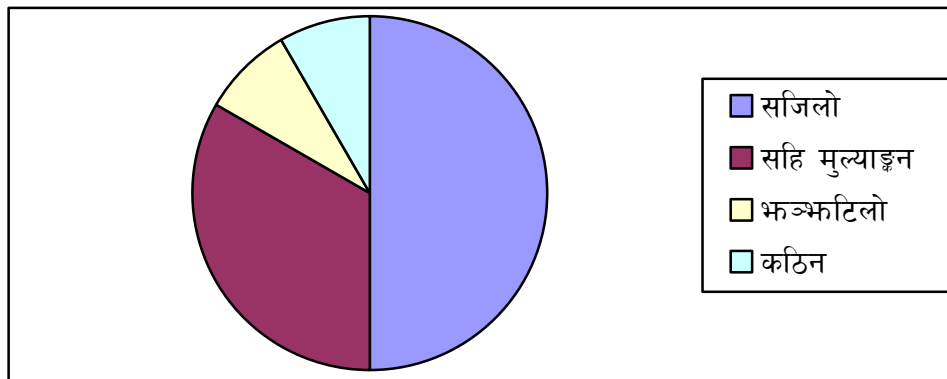
मूल्याङ्कन धारणा	आवधिक मूल्याङ्कन प्रणाली	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली
------------------	--------------------------	---------------------------------------

	शिक्षक संख्या	प्रतिशत	शिक्षक संख्या	प्रतिशत
सजिलो	6	50.00	1	8.33
सहि मुल्याङ्कन	4	33.33	4	33.33
भञ्जटिलो	1	8.33	3	25.00
कठिन	1	8.33	4	33.33
जम्मा	12	100.00	12	100

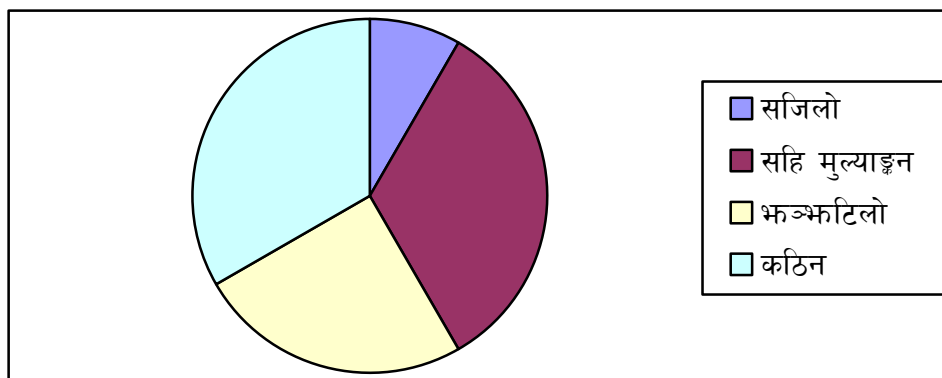
स्रोत : स्थलगत अध्ययन-२०६८

माथिको तालिका अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीको तुलनामा आवधिक मुल्याङ्कन प्रणाली नै सजिलो भन्ने शिक्षकहरूको संख्या बढी रहेको पाइन्छ। शिक्षकहरूको मुल्याङ्कन कार्यको आधारमा निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली, प्रकृया अवलम्बन गर्न कठिन रहेको कुरा उल्लेख गर्ने संख्या बढी रहेको पाइन्छ, भने निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीको सहि मुल्याङ्कन गर्छ भन्ने शिक्षकहरूको संख्या पनि उतीकै रहेको पाइन्छ। तालिका अनुसार आवधिक मुल्याङ्कन प्रणालीलाई सजिलो मान्ने ६ जना, सहि मुल्याङ्कन हो भन्ने ४ जना, भञ्जटिलो छ भन्ने १ जना र कठिन छ भन्ने १ जना रहेका छन् भने निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीलाई सजिलो को रूपमा लिने १ जना, सहि मुल्याङ्कनको रूपमा लिने ४ जना, भञ्जटिलोको रूपमा लिने ३ जना र मुल्याङ्कनमा कठिन हुने रूपमा लिने ४ जना रहेका छन्। माथिको तालिकालाई अझ प्रष्ट पार्ने क्रममा वर्गिकृत गरी निम्नानुसार वृत्तचित्रहरूमा समेत उल्लेख गरिएको छ।

वृत्तचित्र ४.२.८ (क) : आवधिक मुल्याङ्कन प्रणालीप्रति शिक्षकको धारणा

वृत्तचित्र ४.२.८ (ख) : निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीप्रति शिक्षकको धारणा

४.३ निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु र समाधानहरु

यस शोधअध्ययन क्षेत्रमा समावेश गराइएका विद्यालयहरुमा निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीहरुको सिकाई उपलब्धिमा पारेको प्रभावलाई अध्ययन गर्ने क्रममा प्राप्त सूचनाहरुको आधारमा उपलब्ध भएका निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु र समाधानका उपायहरुलाई छुट्टाछुट्टै रुपमा राखिएको छ ।

४.३.१ निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीका समस्याहरु

निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली विश्व शैक्षिक क्षेत्रमा विकसित नवीन र वैज्ञानिक मुल्याङ्कन प्रणाली हो । आवधिक मुल्याङ्कन प्रणालीबाट विद्यार्थीहरुले प्राप्त गरेका विद्यार्थीहरुले प्राप्त गरेका ज्ञान, सीप, अभिवृत्तिको सामान्य मुल्याङ्कन गरिएपनि विद्यार्थीको सर्वाङ्ग क्षेत्रको मुल्याङ्कन हुन सकिरहेको छैन । नेपालको शैक्षिक प्रशासनमा कार्यरत शिक्षकहरुको शैक्षिक योग्यता, पेशा प्रतिको धारणा, कार्य बोझ, तालिममा प्राप्त सीपलाई कक्षाकोठामा नपुऱ्याउने बानी र कामका आधारमा पूरस्कार र दण्डका व्यवस्था नभएका कारण यो प्रणाली पनि प्रभावकारी बन्न सकिरहेको देखिदैन । यस अध्ययन क्षेत्रमा संलग्न गराइएका विद्यालयहरुमा लागु भइरहेको निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयनमा आइरहेका र भइरहेका समस्याहरुलाई विद्यालयका प्र.अ.हरु, शिक्षकहरु, विद्यार्थीहरु, अभिभावकहरु, स्रोतव्यक्ति आदि बीच गरिएको छलफल र अन्तर्कृयाका निष्कर्षहरुलाई समस्याको रुपमा निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

- शिक्षक स्वयंलाई निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रकृया स्पष्टसंग थाहा नहुनु ।
- सम्बन्धित शिक्षकले निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन पद्धतीलाई भ्रष्टाचारीको रुपमा लिनु ।
- शिक्षक आफै तयारी अवस्थामा नरहनु ।
- निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली सम्बन्धी पर्याप्त तालिमको अभाव हुनु ।

- आफ्नो पेशाप्रति शिक्षकहरु जवाफदेही नहुनु ।
- शिक्षकलाई उसको कार्यको उचित मुल्याङ्कन सहित पूरस्कार र दण्डको व्यवस्था नहुनु ।
- शिक्षकहरुको पेशागत संगठनले राजनैतिक पार्टीको भातृ संगठनको रूपमा काम गर्नु ।
- शिक्षक तालिममा शिक्षकको उपस्थिति कम हुनु तथा तालिमलाई महत्व नदिनु ।
- कतिपय ठाउँहरुमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्बन्धी तालिम दिने प्रशिक्षक नै अनविज्ञ हुनु ।
- शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकहरुमा परम्परागत सोचले जरो गाडी त्यही शैलीको कार्यमा उत्साहित हुनु ।
- अभिभावकहरुको आर्थिक कमजोरीका कारण बालबालिकाहरुलाई घरायसी कार्यमा बढी मात्रामा संलग्न गराउनु ।
- विद्यालयमार्फत अभिभावक र विद्यार्थीहरुलाई निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली सम्बन्धी स्पष्ट जानकारी हुन नसक्नु ।
- विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको उपस्थितिमा नियमितता नआउनु ।
- विद्यालय र अभिभावकहरु बीचको सम्पर्क न्यून हुनु ।
- विद्यार्थीले गृहकार्य गर्न नसकेको सम्बन्धी यथार्थ कुरा विद्यालयमा बताउन नसक्नु ।
- सम्बन्धित निकायबाट अनुगमनको व्यवस्था नहुनु ।
- विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारहरु निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली अनुकूल हुन नसक्नु ।
- राजनैतिक अस्थिरताका कारण बन्द, हडताल आदिको प्रत्यक्ष प्रभाव विद्यालयमा परि निरन्तर विद्यालय खुल्न नसक्नु ।

४.३.२ निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीको समस्या समाधानका उपायहरु

बालबालिकाहरुले के कस्ता उपलब्धि हासिल गर्न सफल भएका छन् भनी मुल्याङ्कनका परीक्षण नगरिने साधनको प्रयोग गरी गरिने मुल्याङ्कन निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली हो । हरेक विद्यार्थी विद्यालयमा के कति उपस्थित भएको छ, उसको हाजिरी, कक्षाकार्यमा सहभागिता, परियोजना कार्य, सिर्जनात्मक कार्य आदिमा रहेको सम्लग्नता र व्यवहारमा आएको परिवर्तनलाई अवलोकन गरी विद्यार्थीको मुल्याङ्कन गरिन्छ । यस शोधअध्ययन क्षेत्रमा समावेश गराइएका सामुदायिक विद्यालयहरुमा हाल सम्म पनि परम्परागत आवधिक परिक्षा प्रणालीको आधारमा गरिने मुल्याङ्कन प्रतिको मोह शिक्षकहरुमा यथावतै कायम रहेको पाइन्छ । यस प्रणालीलाई

प्रभावकारी ढंगबाट अगाडि बढाउनको लागि यस भित्र देखिएका विभिन्न समस्याहरूलाई समाधान गरेर लैजानुपर्ने देखिएको छ । यसर्थ अध्ययन क्षेत्रका विद्यालय, प्र.अ.हरु, शिक्षकहरु, अभिभावकहरु, विद्यार्थीहरु, श्रोतव्यक्ति लगायतको सामुहिक तथा छुट्टाछुट्टै छलफल र अन्तर्कृयाबाट आएका निष्कर्षहरूको आधारमा निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणालीमा देखिएका समस्याहरूलाई निदान गर्न निम्न अनुसारका उपायहरु अवलम्बन गर्न सकिन्छ ।

- शिक्षक स्वयंलाई निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रकृया सम्बन्धी स्पष्ट पार्नुपर्ने ।
- सम्बन्धित शिक्षकले निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन पद्धतीलाई भ्रष्टको रूपमा नलिई पेशागत रूपमा जागरुकता देखाई कार्यान्वयनमा सरिक हुनुपर्ने ।
- निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली कार्यान्वयनको लागि सदैव शिक्षक तयारी अवस्थामा रहनुपर्ने ।
- निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली सम्बन्धी पर्याप्त तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- शिक्षकहरूले आफ्नो पेशाप्रति जवाफदेही हुनुपर्ने ।
- शिक्षकलाई उसको कार्यको उचित मुल्याङ्कन सहित पूरस्कार र दण्डको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
- शिक्षकहरु पेशागत संगठन बाहेक अन्य राजनैतिक संघ संस्थाबाट अलग्गै रहनुपर्ने ।
- शिक्षक तालिमलाई प्रत्येक शिक्षकले महत्वका साथ हेर्नुपर्ने ।
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्बन्धी तालिम दिन अनुभवी र विज्ञ प्रशिक्षकको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
- शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकहरूमा रहेको परम्परागत सोचलाई परिवर्तन गर्न सम्बन्धित पक्षहरु जागरुक हुनुपर्ने ।
- अभिभावकहरूको आर्थिक कमजोरीका कारण बालबालिकाहरूलाई घरायसी कार्यमा बढी मात्रामा संलग्न गराउनुपर्ने बाध्यता भएकोले अभिभावकहरूलाई निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रकृया सम्बन्धी विस्तृत जानकारी दिई वैकल्पिक उपाय अवलम्बन गर्न प्रेरित गर्ने ।
- विद्यालयमार्फत अभिभावक र विद्यार्थीहरूलाई निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली सम्बन्धी समय समयमा आवश्यक छलफल गराई जानकारी गराउनुपर्ने ।
- विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको उपस्थितिमा नियमितता ल्याउन विद्यालय तथा शिक्षकहरूको तर्फबाट सक्दो प्रयास गर्नुपर्ने ।

- विद्यालय र अभिभावकहरु वीचको सम्पर्कलाई निरन्तरता दिइनुपर्ने ।
- विद्यार्थीले गृहकार्य गर्न नसकेको सम्बन्धी यथार्थ कुरा विद्यालयमा बताउन सक्ने सहज वातावरण निर्माण गर्न शिक्षकहरु मार्फत बालमैत्रीपूर्ण व्यवहार अवलम्बन गर्नुपर्ने ।
- समय समयमा सम्बन्धित निकायबाट अनुगमनको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारहरु निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली अनुकूल तयार गर्न सम्बन्धित पक्ष अग्रसर हुनुपर्ने ।
- राजनैतिक अस्थिरताका कारण बन्द, हडताल आदिको प्रत्यक्ष प्रभाव विद्यालयमा परि नियमितरूपमा विद्यालय खुल्न नसक्ने हुनाले विद्यालयलाई सबै क्षेत्रबाट शान्ति क्षेत्र घोषित गर्दै सदैव विद्यालय खुल्ने वातावरण तयार गर्नुपर्ने ।

परिच्छेद पाँच : प्राप्ती, निष्कर्ष र सुभावहरु

५.१ प्राप्ती

पथरिया स्रोत केन्द्र भापाको प्राथमिक तहको कक्षा १ र २ मा हाल लागू भएको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले सिकाई उपलब्धीमा पारेको प्रभाव अन्तर्गत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्व र लागू भए पश्चात प्राथमिक तहको भर्ना दर, कक्षा छोड्ने दर, उत्तीर्ण दर र शैक्षिक उपलब्धी स्तरको तुलना गर्नु, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली व्यवस्थाको महत्व प्रष्ट पार्नु अध्ययनको मुख्य उद्देश्यहरु रहेका छन् । यी उद्देश्यहरु र लक्ष्यहरुलाई प्राप्त गर्न पथरिया स्रोतकेन्द्र अन्तर्गत पथरिया, घेराबारी, बालुबाडी र केचना गरी ४ वटा गा.वि.स.हरुका २० वटा सामुदायिक विद्यालयहरुमा केन्द्रित गरी नमुना छनौटमा परेका ६ वटा विद्यालयहरुलाई समावेश गरी अध्ययन गरिएको छ ।

यस अध्ययनलाई सार्थक बनाउन शिक्षा विभाग, जि.शि.का. भापा, पथरिया स्रोत केन्द्र अन्तर्गत रहेका सामुदायिक विद्यालयहरुबाट सामान्य संयोगिक नमूना छनौट विधिद्वारा छनौट भएका ६ वटा विद्यालयका ६ जना प्र.अ., १२ जना कक्षा शिक्षक, १२ जना अभिभावक, १२ जना विद्यार्थी र १ जना स्रोत व्यक्ति गरी ४३ जनासँग आवश्यक छलफल, अन्तर्कृया लगायत प्रश्नावली भराई, संरचित एवं असंरचित अन्तर्वार्ता र छलफल क्रमबाट प्राप्त जानकारीहरुलाई उल्लेख गरिएको छ । जस अनुसार प्राथमिक तहको खुद भर्ना दर निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्व (शै.स. २०६१) र लागू भए पश्चातको अवस्थामा कक्षा १ को औषत वृद्धिदर क्रमशः २८.५ जना बाट वृद्धि भई ४१.५ जना गरी औषत वृद्धि ३०% पुगेको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनुपूर्व र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरणलाई हेर्दा कक्षा १ र २ मा औषत रुपमा क्रमशः १६.१६% र १५.१६% बाट क्रमशः ४.१६% र ३.८३%मा भरेको पाइएको छ । यसबाट निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीको कक्षा छोड्ने दरमा सकारात्मक प्रभाव पारेको पाइएको छ । अध्ययन क्षेत्रमा रहेका विद्यालयहरुमा विद्यार्थीहरुको कक्षा उत्तीर्ण अवस्थालाई हेर्दा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागूहुनु पूर्व कक्षा १ र २ को उत्तीर्ण प्रतिशत सरदर ८५% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात उत्तीर्ण दरको अवस्था सत् प्रतिशत पुगेको पाइयो त्यसैगरी विद्यार्थी सिकाई उपलब्धीको अवस्थालाई हेर्दा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनुपूर्व कक्षा १ र २ को औषत शैक्षिक उपलब्धी क्रमशः ३६% र ३९% रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली

लागू भएपश्चात कक्षा १ र २ मा क्रमशः ५२% र ६०% पुगेको छ । यस तथ्याङ्कबाट निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धीमा प्रत्यक्ष ढगबाट सकारात्मक प्रभाव पारेको पाइएको छ । त्यसैगरी निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले विद्यालयमा विद्यार्थीको उपस्थितिको नियमिततामा पनि प्रभाव पारेको पाइएको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनुपूर्व अध्ययन क्षेत्रमा रहेका विद्यालयहरूको कक्षा १ र २ को विद्यार्थी औषत उपस्थिति १४० दिन र १४२ दिन रहेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात क्रमशः १८० दिन र १७९ दिन पुगेको पाइयो । त्यसैगरी निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात विद्यालयमा अभिभावकहरूको उपस्थितिमा पनि सकारात्मक प्रभाव पारेको पाइएको छ । जस अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनुपूर्व कक्षा १ र २ का अभिभावकहरूको उपस्थिति २ देखि ४ दिन सम्म हुने गरेकोमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात यो उपस्थिति दिन वृद्धि भई ७ देखि १२ दिन सम्म पुगेको छ ।

यसको साथसाथै निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पछि निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन हुने कुरा अभिभावकलाई जानकारी रहेको, अभिभावकहरूले नियमित रूपमा विद्यालयमा सम्पर्क राखी विद्यार्थीको प्रगति प्रतिवेदन बुझ्न पाएको, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात अधिकांश अभिभावकका बच्चा विद्यालय प्रति सकारात्मक भई नियमित विद्यालय जाने गरेको, शिक्षक शिक्षिका अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपछि नियमित विद्यार्थी मूल्याङ्कन भई कमजोर विद्यार्थी पहिचान गरी पृष्टपोषण प्रदान गर्न सकिने, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात विद्यार्थी नियमित हुने, कक्षा छोड्ने र कक्षा दोहोर्‍याउने दर कम भई प्राथमिक तह पुरा गर्ने दरमा वृद्धि हुने कुरामा सहभागी सबै शिक्षक शिक्षिका एकमत रहेको, प्र.अ.हरूका अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपश्चात सबै विषय शिक्षकले नियमित विद्यार्थी मूल्याङ्कन गरी प्रभावकारी शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप प्रति जिम्मेवारी हुने जस्ता कुराहरू यस शोधअध्ययनका प्राप्तीको रूपमा रहेका छन् ।

५.२ निष्कर्ष

यस शोधअध्ययन कार्यको पूर्णता संगसंगै अध्ययनक्षेत्रमा संलग्न गराईएका विद्यालयहरूबाट आएका निष्कर्षहरूलाई शोधको मुख्य उपलब्धि मानिएको छ । जस अनुसार निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात पथरिया स्रोत केन्द्र भापाको प्राथमिक तहमा विद्यार्थीहरूको सिकाई उपलब्धिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ भने कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको संख्या

वर्षेनी वृद्धि हुँदै गएको छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्वको तुलनामा भए पश्चात कक्षा १ र २ मा विद्यार्थी उत्तीर्ण दर वृद्धि भएको छ, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पश्चात विद्यार्थीको कक्षा छोड्ने दर न्यून भएको पाइयो, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्वको तुलनामा लागू भए पश्चात विद्यार्थीको कक्षा दोहोऱ्याउने दरमा कमी आएको छ, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भए पछि कक्षा १ र २ को विद्यार्थीहरूको नियमिति र शैक्षिक उपलब्धी स्तर प्रतिशत उच्च रहेको छ ।

यसकारण माथि उल्लेखित कुराहरूको आधारमा प्राथमिक तहको सिकाई उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पार्नुको साथसाथै कक्षा १ र २ को भर्ना दर, विद्यार्थी विद्यालयमा नियमित उपस्थिति दर, विद्यालयमा अभिभावकको उपस्थिति दर, विद्यार्थी कक्षा उत्तीर्णको दर लगायत कक्षा छोड्ने दरमा कमी ल्याउन निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभाव यस अध्ययनको निष्कर्ष बनेको छ ।

५.३. सुझावहरू

यस अध्ययनबाट प्राप्त परिणामलाई मध्यनजर गर्दा प्राथमिक तहको सिकाई उपलब्धिमा पारेको प्रभाव लगायत कक्षा छोड्ने दर कम गर्न निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले पारेको प्रभावलाई अझ व्यापक र प्रभावकारी बनाउनको लागि सम्बन्धित पक्षहरूलाई आवश्यक सुझाव पेश गर्न आवश्यक ठानिएको छ । यसै सन्दर्भलाई आधार मान्दै यस शोधअध्ययनको सुझावको रूपमा वर्तमान विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गर्न निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्राथमिक तहको सम्पूर्ण कक्षाहरूमा क्रमशः लागू गर्दै जानु पर्छ । निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा आधारित निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको लागि अभिलेख व्यवस्थापनलाई अनिवार्य गरी व्यवस्थित र नियमित गर्न लगाउनु पर्छ, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई अझ प्रभावकारी बनाउन शिक्षकहरूलाई अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी छोटो अवधीको तालिमको व्यवस्था समेत गरिनु पर्छ, निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको उद्देश्य र महत्व प्रष्टयाउन व्यापक रूपमा प्रचार प्रसार गरिनु पर्छ । साथै शिक्षक प्र.अ., अभिभावक र सरोकारवाला सबैले यसको व्यवस्थित कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउनु पर्छ, विद्यालयमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली कुन रूपमा लागू भएको छ । सम्बन्धित पक्षबाट नियमित सुपरिवेक्षण र अनुगमन गरिनु पर्छ । अन्त्यमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली अन्तर्गत रहेर शैक्षिक क्षेत्रको व्याख्या, विश्लेषण गर्ने क्रममा विविध विषयवस्तुहरूलाई समेटि भविष्यमा अझ बढी अध्ययन गरिनु आवश्यक ठानिएको छ ।

सन्दर्भग्रन्थ

- आधारभूत प्राथमिक शिक्षा परियोजना (२०४२), विद्यालय सुपरीवेक्षण प्रयोग सामाग्री
सानोठिमी, भक्तपुर : लेखक ।
- कलेज अफ एजुकेशन, प्रशासन विभाग (२०१०), नेपालमा शिक्षा, भक्तपुर : लेखक ।
- कोइराला, विद्यानाथ र चन्द्र ब. श्रेष्ठ, शैक्षिक व्यवस्थापन तथा सङ्गठनात्मक व्यवहार - २०५९,
भोटाहिटी; विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- खनाल, पेशल, शैक्षिक अनुसन्धान पद्धति दोस्रो संस्करण, २०६१, स्टुडेन्ट बुक्स एण्ड डिस्ट्रिब्युटर्स,
कीर्तिपुर, काठमाडौं ।
- पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०६४), स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिका, सानोठिमी, भक्तपुर :
लेखक ।
- पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०६८), निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन कार्यान्वयन पुस्तिका, सानोठिमी,
भक्तपुर : लेखक ।
- पाठ्यक्रम विकास केन्द्र (२०६२), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, सानोठिमी, भक्तपुर : लेखक ।
- राष्ट्रिय शिक्षा आयोग (२०४९), राष्ट्रिय शिक्षा आयोग प्रतिवेदन, काठमाडौं : लेखक ।
- लामिछाने, बेनप्रसाद (२०५७), शोधपत्र (अप्रकाशित), विद्यालय शिक्षा पुरा नगरी विद्यालय
छाड्नुको कारणहरु एक अध्ययन, शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग,
महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचल, काठमाण्डौ ।
- शर्मा, धनन्जय (२०६७), शिक्षक मासिक पत्रिका, वर्ष ३, अंक २८, ललितपुर : जगदम्बा प्रेश ।
- शर्मा एण्ड शर्मा (२०६४), शिक्षाको परिचय, काठमाण्डौ : राज अफसेट प्रेस ।
- शिक्षा विभाग (२०६६), शैक्षिक स्मारिका, भक्तपुर : लेखक ।
- शिक्षा मन्त्रालय (२०५५), उच्चस्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा अयोगको प्रतिवेदन, काठमाडौं : लेखक ।
- स्रोतकेन्द्र पथरिया (२०६४), वार्षिक शैक्षिक प्रतिवेदन, पथरिया, भापा : लेखक ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

अनुसूची क

प्र.अ.का लागि प्रश्नावली २०६८

(क) विद्यालयको नाम :

(ख) प्र.अ.को नाम :

(ग) प्र.अ.को हस्ताक्षर :

(घ) प्रश्नावली भरेको मिति :

तलका प्रश्नहरूको सही जवाफ खाली ठाउँमा भर्नुहोस् ।

प्र.नं. १ तपाईंको विद्यालयमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएको छ/छैन ।

उत्तर :

प्र.नं. २ कहिलेदेखि लागू भएको हो ?

उत्तर : सालदेखि ।

प्र.नं. ३ कुन कुन कक्षामा लागू भएको छ ?

उत्तर : कक्षाहरूमा

प्र.नं. ४ कक्षा १ मा कहिले देखि लागू भएको हो ?

उत्तर :सालमा

प्र.नं. ५ कक्षा २ मा कहिलेदेखि लागू भएको हो ?

उत्तर : सालमा

प्र.नं. ६ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु भन्दा पहिले प्रा.वि.तहको बीचमा विद्यालय छोड्ने दर कति थियो?

उत्तर : प्रतिशत

प्र.नं. ७ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु भन्दा पहिले कक्षा १ र २ को बीचमा विद्यालय छोड्ने दर कति थियो ?

उत्तर : कक्षा १..... प्रतिशत र कक्षा २..... प्रतिशत

प्र.नं. ८ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएपछि कक्षा १ र २ को बीचमा विद्यालय छोड्ने दर कति

छ ?

उत्तर : कक्षा १..... प्रतिशत र कक्षा २..... प्रतिशत

प्र.नं. ९ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएको अघिल्लो साल र लागू भएपछिको अनिन्तम सालमा बीचमा विद्यालय छोड्ने दरमा फरक छ ?

उत्तर :

प्र.नं. १० . यस्तो हुनुको कारण तपाईंलाई के जस्तो लाग्छ विचार दिनुहोस् ? बुँदा मात्र

उत्तर १)

२)

प्र.नं. ११. बीचमा विद्यालय छोड्ने दर कम गर्न के के गर्न सकिन्छ बुँदामा लेख्नुहोस् ।

उत्तर १)

२)

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

अनुसूची ख

शिक्षकहरुका लागि प्रश्नावली २०६८

- (क) वर्ग शिक्षकको नाम :
- (ख) विद्यालयको नाम :
- (ग) कक्षा :
- (घ) प्रश्नावली भरेको मिति :
- (ङ) प्रश्नावली भर्ने शिक्षकको हस्ताक्षर :

तलका प्रश्नहरुको सही जवाफ खाली ठाउँमा भर्नुहोस् ।

- प्र.नं. १ तपाईंको कक्षामा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएको छ/छैन ।
उत्तर :
- प्र.नं. २ तपाईंको कक्षामा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली कहिलेदेखि लागू भएको हो ?
उत्तर : सालदेखि ।
- प्र.नं. ३ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु भन्दा पहिले बीचमा विद्यालय छोड्ने दर कति थियो ?
उत्तर : प्रतिशत
- प्र.नं. ४ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएको कति वर्ष भयो ?
उत्तर : वर्ष
- प्र.नं. ५ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएको प्रत्येक वर्षको बीचमा विद्यालय छोड्ने दर कति थियो ?
उत्तर : पहिले वर्ष प्रतिशत, दोश्रो वर्ष प्रतिशत, तेस्रो वर्ष प्रतिशत
- प्र.नं. ६ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू भएको अघिल्लो साल र लागू भएपछिको अन्तिम सालमा बीचमा विद्यालय छोड्ने दरमा फरक छ ?
उत्तर :
- प्र.नं. ७ फरक भए कति प्रतिशत फरक छ ?
उत्तर : प्रतिशत
- प्र.नं. ८ किन यस्तो भएको होला बुँदागत रुपमा लेख्नुहोस् ।
उत्तर १)
२)
- प्र.नं. ९ कक्षा छोड्ने दर कम गर्न अरु कुन कुन प्रक्रिया लागू गर्नु पर्ला नाम दिनुहोस् ।
उत्तर १)
२)

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

अनुसूची ग

अभिभावकहरुको लागि प्रश्नावली २०६८

- १) तपाईंको नाम :
- २) तपाईंको उमेर :
- ३) तपाईंको पेशा :
- ४) तपाईंको धर्म :
- ५) तपाईंको आर्थिक अवस्था :
- ६) तपाईंको परिवार संख्या :
- ७) तपाईंको शैक्षिक अवस्था :
- ८) कक्षा १ मा पढ्ने तपाईंको बालबालिका संख्या :
- ९) कक्षा २ मा पढ्ने तपाईंको बालबालिका संख्या :
- १०) तपाईंका बालबालिका कहिले कक्षा १ र २ मा फेल भए वा भएनन् ?
- ११) किन ?
- १२) यो परिपाटी कहिलेदेखि शुरु भएको होला ? थाहा छ ?
उत्तर
- १३) निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली परिपाटी थालिएपछि विद्यार्थी संख्या बढेको छ कि घटेको छ ?
उत्तर
- १४) बीचमा विद्यालय छोड्ने विद्यार्थी संख्या घटेको छ कि बढेको छ ?
उत्तर
- १५) यस्तो किन भएको हो ? २/३ वटा कारण भन्न सक्नु हुन्छ ।
उत्तर : १)
२)
३)
- १६) तपाईंको विचारमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको परिपाटी ठिक छ वा छैन कारण दिनुहोस् ।
उत्तर : १)
२)
३)
- १७) कक्षा छोड्ने दर कम गर्न के-के गर्नुपर्ला ?
उत्तर : १)
२)

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

अनुसूची घ

विद्यालयको नाम :

ठेगाना :

कक्षा १ र २ को विद्यार्थी तथ्याङ्क

कक्षा १ को विद्यार्थी विवरण

विवरण शै.सं.	विद्यार्थीको शुरु भर्ना संख्या			शै.सं.को अन्तमा विद्यार्थी संख्या			उत्तीर्ण संख्या			कक्षा दोहो-याउने संख्या			वीचैमा विद्यालय छोड्ने संख्या			कक्षा ३ पुरा गर्ने दर		
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
२०६०																		
२०६१																		
२०६२																		
२०६६																		
२०६७																		

कक्षा २ को विद्यार्थी विवरण

विवरण शै.सं.	विद्यार्थीको शुरु भर्ना संख्या			शै.सं.को अन्तमा विद्यार्थी संख्या			उत्तीर्ण संख्या			कक्षा दोहो-याउने संख्या			वीचैमा विद्यालय छोड्ने संख्या			कक्षा ३ पुरा गर्ने दर		
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
२०६०																		
२०६१																		
२०६२																		
२०६६																		
२०६७																		

रेकर्ड गर्नेको

नाम :

सही :

मिति :

प्रमाणित गर्नेको

नाम :

सही :

मिति :

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

अनुसूची ड

पथरिया स्रोतकेन्द्र अन्तरगत नमुना छनौटमा परेका विद्यालयहरूको नामावली-२०६८

सि.नं.	विद्यालयको नाम र ठेगाना	प्र अ.को नाम
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया-८	श्री सुरजकुमार भट्टराई
२	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवाडी ८	श्री टेकनाथ राजवंशी
३	श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी ६	श्री लिलाबल्लभ भट्टराई
४	श्री वसन्त प्रा.वि., घेरावारी ९	श्री इन्द्र बहादुर भट्टराई
५	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी ७	श्री कालेन्द्रप्रसाद राजवंशी
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना २	श्री अमरसिंह राजवंशी

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीले कक्षा छोड्ने दरमा पारेको प्रभाव

अनुसूची च

तालिका नं. ४.३.१ (क)

अध्ययन क्षेत्रका कक्षा १ का विद्यार्थीहरुको भर्ना विवरण

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणाली लागू हुनु पूर्व									लागू भए पश्चात					
		शैक्षिक वर्ष														
		२०६०			२०६१			२०६२			२०६६			२०६७		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	श्री लक्ष्मी प्र. देवकोटा मा.वि., पथरिया	२८	३०	५८	३०	३४	६४	२८	३२	६०	२९	३४	६३	३५	४०	७५
२	श्री गगन प्रा.वि., बालुवाडी	२४	१८	४२	२६	२०	४६	२५	२१	४६	२४	२१	४५	२५	२२	४७
३	श्री शिव नि.मा.वि., बालुवारी	१४	१६	३०	१८	२०	३८	१६	२१	२७	१८	२३	४१	२०	२४	४४
४	श्री बुद्ध नि.मा.वि., घेरावारी	२५	३०	५५	२२	३३	५५	२५	२८	५३	३०	३३	६३	३१	३५	६६
५	श्री बसन्त प्रा.वि., घेरावारी	१८	१४	३२	१९	१३	३२	२०	१४	३४	२१	१५	२६	२२	१८	४०
६	श्री महेन्द्र रत्न मा.वि., केचना	३५	२५	६०	२६	२६	६२	२८	३३	६१	३५	२६	६१	३८	३०	६८
जम्मा		१४४	१३३	२७७	१५१	१४६	२९७	१४२	१४९	२९१	१५७	१५२	३०९	१७१	१६९	३४०

(स्रोत : विद्यालयको अभिलेख, २०६७)